

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

Uudistuva ja kestävä Suomi

Valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuoro 2022

Talouspolitiikka, hallintopolitiikka

Valtiovarainministeriön julkaisuja – 2022:77

Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:77

Uudistuva ja kestävä Suomi

Valtiovarainministeriön
virkamiespuheenvuoro 2022

Valtiovarainministeriö Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Valtiovarainministeriö

This publication is copyrighted. You may download, display and print it for Your own personal use. Commercial use is prohibited.

ISBN pdf: 978-952-367-205-5

ISSN pdf: 1797-9714

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Uudistuva ja kestävä Suomi

Valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuoro 2022

Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:77		Teema	Talouspolitiikka, hallintopolitiikka
Julkaisija	Valtiovarainministeriö		
Yhteisötekijä	Valtiovarainministeriö		
Kieli	Suomi	Sivumäärä	50

Tiivistelmä

Valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuoro arvioi tulevan vaalikauden talous- ja hallintopolitiikan lähtökohtia. Julkaisussa keskustellaan kehitysnäkymistä ja niihin liittyvistä politiikkavalinnoista. Virkamiespuheenvuoro on laadittu ministeriön osastojen välisessä yhteistyössä. Valmistelun ohjausryhmänä on toiminut ministeriön virkamiesjohtoryhmä.

Suomen talouskehityksen ja julkisen talouden pitkäaikainen heikkous asettaa päätöksentekijät vaikeiden valintojen eteen. Viime vuosien kriisit ovat heikentäneet näkymiä edelleen. Julkisen talouden vahvistamisessa keskeinen merkitys on julkisiin menoihin ja tuloihin suoraan vaikuttavilla toimilla. Niiden lisäksi Suomi tarvitsee kunnianhimoisia rakenteellisia uudistuksia, jotka tukevat työllisyyttä, talouskasvua ja julkista taloutta. On tärkeää kohdistaa talouden voimavarat hyvin ja toteuttaa vihreä siirtymä tehokkaasti.

Toimintaympäristön muutokset vaativat demokraattiselta järjestelmältä ja hallinnolta uudistumista ja sopeutumista, jotta se säilyttää kykynsä toimia ja ohjata yhteiskunnan kehitystä. Hallinnon palveluja ja rakenteita on tärkeää uudistaa, ottaa uusia teknologioita käyttöön ja kehittää toimintatapoja kokeillen. Digitalisaatio on merkittävä taloudellisen hyvinvoinnin lähde ja uusien julkisen hallinnon toimintamuotojen mahdollistaja. Samalla on tärkeää hallita myös sen luomat turvallisuusuhat. Julkisen hallinnon uuden rakenteen myötä on syytä tukea valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden toimivan yhteistyön syntymistä.

Virkamiespuheenvuoron lähteinä käytetyt valtiovarainministeriön taustamuistiot löytyvät osoitteesta vm.fi/virkamiespuheenvuoro.

Asiasanat Talouspolitiikka, finanssipolitiikka, hallintopolitiikka, julkinen talous, työllisyys, tuottavuus

ISBN PDF 978-952-367-205-5 **ISSN PDF** 1797-9714

Julkaisun osoite <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-205-5>

Ett reformvänligt och hållbart Finland

Finansministeriets tjänstemannainlägg 2022

Finansministeriets publikationer 2022:77		Tema	Ekonomisk politik, förvaltningspolitik
Utgivare	Finansministeriet		
Utarbetad av	Finansministeriet		
Språk	Finska	Sidantal	50

Referat

Finansministeriets tjänstemannainlägg bedömer utgångspunkterna för den ekonomiska politiken och förvaltningspolitiken under den kommande valperioden. I publikationen diskuteras utvecklingsutsikterna och val av politik i anslutning till dem. Tjänstemannainlägget har utarbetats i samarbete mellan ministeriets avdelningar. Ministeriets tjänstemannaledningsgrupp har varit styrgrupp för beredningen.

Finlands ekonomiska utveckling och offentliga finanser har varit svaga under en lång tid, vilket ställer beslutsfattarna inför svåra val. De senaste årens kriser har försämrat utsikterna ytterligare. När det gäller att stärka de offentliga finanserna är åtgärder som direkt påverkar de offentliga utgifterna och inkomsterna av central betydelse. Utöver dem behöver Finland ambitiösa strukturella reformer som stöder sysselsättningen, den ekonomiska tillväxten och de offentliga finanserna. Det är viktigt att fördela de ekonomiska resurserna väl och genomföra en effektiv grön omställning.

Förändringarna i omvärlden kräver att det demokratiska systemet och förvaltningen förnyas och anpassar sig, så att de bibehåller sin förmåga att fungera och styra samhällsutvecklingen. Det är viktigt att reformera förvaltningens tjänster och strukturer, ta i bruk ny teknik och utveckla verksamhetssätten genom försök. Digitaliseringen är en betydande källa till ekonomisk välfärd och möjliggör nya verksamhetsformer för den offentliga förvaltningen. Samtidigt är det viktigt att hantera de säkerhetsshot som digitaliseringen medför. I och med den offentliga förvaltningens nya struktur finns det anledning att stödja ett fungerande samarbete mellan staten, kommunerna och välfärdsområdena.

De bakgrundspromemorior som använts som källor till tjänstemannainlägget finns på adressen vm.fi/virkamiespuheenvuoro.

Nyckelord Ekonomisk politik, finanspolitik, förvaltningspolitik, offentlig ekonomi, sysselsättning, produktivitet

ISBN PDF 978-952-367-205-5

ISSN PDF 1797-9714

URN-adress <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-205-5>

An innovative and sustainable Finland Outlook review by officials at the Ministry of Finance

Publications of the Ministry of Finance 2022:77		Subject	Economic policy governance policy
Publisher	Ministry of Finance		
Group author	Ministry of Finance		
Language	Finnish	Pages	50

Abstract

This outlook review by officials at the Ministry of Finance looks at the starting points for economic and governance policy for the upcoming parliamentary term. The publication discusses prospects for development and the related policy choices. The outlook review was written in cooperation by the Ministry's departments. The Ministry's leading management served as the steering group for preparation.

The long-term weakness of Finland's economic development and general government finances confronts decision-makers with difficult choices. The outlook has been further weakened by the crises of the past few years. Measures that directly affect general government expenditure and revenue play a key role in strengthening general government finances. In addition to such measures, Finland also needs ambitious structural reforms to support employment, economic growth and general government finances. It is important to allocate economic resources well and to implement the green transition effectively.

In the face of changes in the operating environment, Finland's democratic system and administration must be able to reform and adapt in order to retain the ability to function and guide the development of society. It is important to reform administrative services and structures, adopt new technologies and experiment with new practices. Digitalisation is a significant source of economic wellbeing and will enable public administration to operate in new ways. At the same time, it is important to manage the security threats posed by digitalisation. With the shift to a new structure in public administration, it will be necessary to support the creation of well-functioning modes of cooperation between central government, local government and wellbeing services counties.

The background memorandums of the Ministry of Finance that were used as the sources of the outlook review are available in Finnish at vm.fi/virkamiespuheenvuoro.

Keywords Economic policy, fiscal policy, governance policy, public finances, employment, productivity

ISBN PDF 978-952-367-205-5 **ISSN PDF** 1797-9714

URN address <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-367-205-5>

Sisältö

Lukijalle	8
1 Yhteenveto	9
2 Kriisit koettelevat talouden kykyä sopeutua ja julkisen vallan roolia	11
3 Talouskasvun vauhdittaminen on välttämätöntä, mutta se ei yksin ratkaise ongelmia	14
3.1 Rakenteellisilla uudistuksilla voidaan tukea kestäväää talouskasvua ja yhteiskunnan resilienssiä	18
3.2 Työllisyyden vahvistaminen	18
3.3 Tuottavuuden ja vakaan investointiympäristön edistäminen	20
4 Julkisen talouden vahvistaminen edellyttää voimakkaita toimia ja pitkän aikavälin sitoutumista	22
4.1 Korjaamatta oleva kestävyysvaje on muuttunut ajankohtaiseksi ongelmaksi	22
4.2 Julkisen talouden velkakestävyuden ja liikkumavaran turvaaminen vaativat voimakkaita ja määrätietoisia toimenpiteitä	23
4.3 Valtiontalouden menokehys kuuluu hallituksen tärkeimpään välineistöön	26
4.4 Veropolitiikan rooli julkisen talouden vahvistamisessa	27
5 Hallinnon pitkäjänteinen uudistaminen vahvistaa luottamusta	30
5.1 Avoin hallinto toimii yhdessä kansalaisyhteiskunnan kanssa	30
5.2 Pitkäjänteisesti ja ennakoitavasti uudistuva hallinto	31
5.3 Julkisen hallinnon ja palveluiden kustannusvaikuttavuus	34
6 Poikkihallinnollinen johtaminen on edellytys digitalisaation mahdollisuuksien lunastamiselle	37
6.1 Digitaalisen yhteiskunnan rakentaminen ja edellytysten luominen	37
6.2 Yhteistyö avainasemassa toimintakulttuurin muutoksen johtamisessa	38
6.3 Ihmiskeskeiset digitaaliset julkiset palvelut	39
6.4 Digitaalinen turvallisuus vahvistaa luottamusta julkisiin digipalveluihin	39
6.5 Digitalisaatio julkisen talouden kestävyden tukena	40

7	Vihreässä siirtymässä onnistuminen vaatii talouspoliittista osaamista	42
7.1	Talouspoliittisella päätöksenteolla voidaan vaikuttaa vihreän siirtymän kustannuksiin	42
7.2	Kustannustehokkaat ratkaisut avainasemassa vihreässä siirtymässä	43
7.3	Luontokato edellyttää räätälöityjä ratkaisuja	44
8	Euroopan unionin integraatio jatkaa syvenemistä	45
8.1	Mitä Suomi haluaa tulevaisuuden Euroopan unionilta?	45
8.2	Onko talouspolitiikan koordinaation syventäminen ratkaisu yhteisille suurille ongelmille?	46
8.3	Miten velkakestävyuden vahvistaminen EU:ssa saavutetaan inflaatiopaineiden ja investointitarpeiden kasvaessa?	46
9	Lähteenä käytetyt valtiovarainministeriön taustamuistiot	49

Julkaisun ulkopuoliset liitteet:

Virkamiespuheenvuoron taustamuistiot on tallennettu omina tiedostoinaan osoitteeseen
<https://vm.fi/virkamiespuheenvuoron-taustamuistiot>

LUKIJALLE

Valtiovarainministeriön virkamiespuheenvuorossa ”Uudistuva ja kestävä Suomi” tarkastellaan tulevan eduskuntavaalikauden näkymiä, ongelmia ja mahdollisuuksia talous- ja hallintopolitiikan näkökulmasta. Ministeriön strategian mukaisesti haluamme varmistaa, että Suomi on vakaa ja kestävä yhteiskunta seuraavillekin sukupolville.

Meidän on huolehdittava julkisen talouden vakaudesta, kestäväen talouskasvun edellytyksistä, hyvästä hallinnosta ja toimivista julkisista palveluista. Ne ovat välttämättömiä edellytyksiä sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden sekä hyvinvoinnin turvaamisessa.

Suomen tulevaisuutta ja kansainvälistä kehitystä koskevat huolet ovat nyt merkittäviä. Olemme osa Euroopan ja maailman myllerryksessä olevaa taloutta. On kuitenkin syytä huomata, että olennaisissa kohdissa voimme itse vaikuttaa tulevaisuuteemme.

Toivomme, että tämä virkamiespuheenvuoro tuo hyödyllisiä näkökulmia ja keskustelunaiheita yhteiskuntapolitiikan suunnittelun ja päätöksenteon tueksi. Uskomme, että kun yhteiskuntamme eri tahot tuovat perustellut näkemyksensä keskusteluun, on näiden ajatusten varaan mahdollista rakentaa hyvinvoivaa tulevaisuutta.

Virkamiespuheenvuoro on laadittu ministeriön osastojen välisessä yhteistyössä. Valmistelusta on vastannut ylijohtaja Lauri Kajanoja, ja toimituskuntaan ovat kuuluneet myös neuvotteleva virkamies Eeva Kaunismaa, projektipäällikkö Tiina Keväjäjärvi, finanssineuvos Jukka Mattila ja finanssineuvos Seppo Orjasniemi.

Valtiosihteeri kansliapäällikkönä Juha Majanen

Ylijohtaja Lauri Kajanoja

Joulukuu 2022

1 Yhteenveto

Suomi on menestynyt yhteiskunta monen mittarin ja kansainvälisen vertailun mukaan. Suomalaiset ovat valinneet pohjoismaisen hyvinvointivaltion mallin. Meillä on kaikki mahdollisuudet säilyttää se, turvata yhteiskuntamme vakaus ja kestävyys sekä parantaa entisestään suomalaisten taloudellista hyvinvointia.

Pitkäaikainen talouskehityksen ja julkisen talouden heikkous asettaa kuitenkin nyt suomalaiset päätöksentekijät vaikeiden valintojen eteen. Julkinen talous on ollut alijäämäinen vuodesta 2009 lähtien, ja väestö ikääntyy. Koronapandemia ja Venäjän hyökkäys Ukrainaan ovat luoneet lisää ongelmia, ja tällä hetkellä talousnäkyviä varjostaa etenkin energiahintojen kallistuminen. Korkotaso on noussut, ja julkinen velka on kasvanut yli 70 prosenttiin suhteessa bruttokansantuotteeseen. Riski julkisen talouden umpikujasta tulevina vuosina on todellinen.

Julkisen talouden vahvistamistarve on kasvanut niin suureksi, että sen vuotuista rahoitusasemaa on syytä eri tavoin kohentaa vähintään 9 miljardin euron verran kahden seuraavan eduskuntavaalikauden aikana. Kuuden miljardin euron vakauttaminen tulevilla vaalikaudella ja kolmen miljardin euron vakauttaminen sitä seuraavalla vaalikaudella tasapainottaisi julkisen talouden, pysäyttäisi velkasuhteen nousun ja myös kuroisi lähes umpeen pitkän aikavälin kestävyysvajeen. Tarvetta jäisi vielä pitkällä aikavälillä vaikuttaville toimille.

Julkisen talouden vahvistamisen lykkääminen tarkoittaisi, että myöhemmin tarvittaisiin vielä merkittävämpiä toimia. Tällöin hyvinvointivaltion palvelulupauksesta olisi entistä vaikeampi pitää kiinni.

Koska julkista taloutta on tarpeen vahvistaa nopeasti ja merkittävästi, suuri merkitys vahvistamisessa on julkisia menoja ja tuloja koskevilla suorilla sopeutustoimilla. Niiden lisäksi Suomi tarvitsee kunnianhimoisia rakenteellisia uudistuksia, jotka vahvistavat työllisyyttä, talouskasvua ja julkista taloutta.

Julkisen hallinnon uuden rakenteen myötä on syytä tukea valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden toimivan yhteistyön ja luottamuksen syntymistä. Avoimuutta ja yhteistyötä yhteiskunnan eri toimijoiden välillä on tarpeen lujittaa luottamuksen vahvistamiseksi. Tarvitaan ennakoivaa ja pitkäjänteistä, vaalikaudet ylittävää näkymää uudistuksista.

Julkisen talouden kestävyden kannalta on välttämätöntä, että alueet kykenevät hillitsemään sote-palvelujen kustannusten kasvua. Hajanainen kuntarakenne ja kuntien eriytymiskehitys haastavat yhdenvertaisten palvelujen järjestämistä. Tämä kyseenalaistaa mahdollisuuden jatkaa kuntapolitiikkaa ns. yhtenäiskuntamalliin pohjautuvalla ajattelulla.

Hallinnon palveluja ja rakenteita on tärkeää uudistaa, uusia teknologioita ottaa käyttöön ja toimintatapoja kehittää kokeillen. Julkisen hallinnon ja palveluiden on toimittava entistä yhtenäisemmin ja ihmiskeskeisemmin, ja niitä on johdettava poikkihallinnollisesti. Näin voidaan tehostaa toimintaa ja parantaa kustannusvaikuttavuutta muun muassa tilojen, palveluverkon, hankintojen sekä automaation avulla. Huoltovarmuuden parantamiseksi tarvitaan muun muassa kyberturvallisuuden vahvistamista.

Ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjumiseksi talouden rakenteita on uudistettava nopeasti. Strategian tulee olla sellainen, että se mahdollistaa sekä ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjunnan, että talouskasvun vauhdittamisen ja julkisen talouden vahvistamisen. Tästä syystä vihreässä siirtymässä on tärkeää käyttää kustannustehokkaita ohjauskeinoja. Niillä saavutetaan siirtymän tavoitteet ja tuetaan samalla taloudellista hyvinvointia.

Yhteiset suuret ongelmat ovat nostaneet keskusteluun EU:n talouspoliittisen integraation. Integraation syventäminen edellyttäisi yhteisymmärrystä talouspoliittisen vallan ja vastuun kysymyksistä. Talouspolitiikan koordinaatiota voidaan parantaa finanssipolitiikan sääntöjä yksinkertaistamalla ja kansallista omistajuutta vahvistamalla. Finanssipoliittinen suhdanteiden taseus tulee kuitenkin olla jäsenvaltioiden vastuulla yhteisen valuutan vakauden varmistamiseksi. Velkakestävyuden varmistaminen on keskeinen tavoite kaikille jäsenmaille matalan talouskasvun ja kriiseissä merkittävästi kasvaneen julkisen velan tähden.

Keinot ovat olemassa siihen, että julkinen talous saadaan takaisin kestäväälle pohjalle, taloudellisen hyvinvoinnin edellytyksiä parannettua, julkista hallintoa ja palveluita uudistettua sekä vihreä siirtymä toteutettua tehokkaasti. Näin voidaan pitää huoli siitä, että Suomi on vakaa ja kestävä yhteiskunta sekä meille että tuleville sukupolville.

Virkamiespuheenvuoron lähteinä käytetyt valtiovarainministeriön taustamuistiot löytyvät osoitteesta vm.fi/virkamiespuheenvuoro.

2 Kriisit koettelevat talouden kykyä sopeutua ja julkisen vallan roolia

Talous- ja hallintopoliitiikan toimintaympäristö on viime vuosina muuttunut monessa suhteessa aiempaa vaikeammaksi. Kun Euroopan taloudet ja Suomi niiden mukana olivat toipumassa 2010-luvun taloudellisista ongelmista, aiheutti koronapandemia syvän yhteiskunnallisen ja taloudellisen kriisin. Akuutin kriisin väistyttyä pandemia jättää jälkeensä aiempaa suuremman julkisen velan sekä muutoksia mm. kansainvälisiin arvoketjuihin ja työn tekemisen muotoihin.

Seuraava laaja kriisi Euroopassa alkoi, kun Venäjä hyökkäsi Ukrainaan helmikuussa 2022 aiheuttaen valtavaa tuhoa. EU:n alueella hyökkäyksen yhteiskunnallisten ja taloudellisten vaikutusten lopullinen mittaluokka jää nähtäväksi, mutta on syytä odottaa, että vaikutukset ovat osin pitkäaikaisia. Taloudelliset vaikutukset liittyvät etenkin energian ja raaka-aineiden saatavuuteen ja hintaan, mutta myös turvallisuuteen ja mm. huoltovarmuuteen kohdistuviin panostuksiin.

Venäjänsä taloudellinen kanssakäyminen kehittyneiden talouksien kanssa on nyt vähäistä, ja sen näkymät ovat vielä vaimeammat Venäjän aloittaman sodan takia. Suomen näkökulmasta itärajan takana ei enää ole odotettavissa ensisijaisesti mahdollisuuksia vaan erilaisia uhkia sekä eristäytynyt ja heikentynyt talous. Yleisemminkin talouskehitykseen vaikuttavat aiempaa enemmän kansainvälinen ”voimapolitiikka”, turvallisuus- ja kauppapolitiikan jännitteet sekä globalisaation taka-askeleet.

Toimintaympäristö on muuttunut myös inflaation ja korkotason osalta. Yli vuosikymmenen jatkunut hyvin hitaan inflaation ja poikkeuksellisen matalan korkotason aika näyttää olevan ohi. Myös Suomessa ja laajemmin euroalueella inflaatio on nopeutunut pitkälti koronakriisin ja Venäjän hyökkäyksen seurauksena, kun ne ovat rajoittaneet erilaisten tuotantopanosten saatavuutta. Muutoksilla raaka-aineiden saatavuudessa, kansainvälisissä arvoketjuissa ja energiapolitiittisissa valinnoissa voi olla pitkäaikaisiakin seurauksia.

Korkoympäristön muutoksella on tuntuja vaikutuksia julkiseen talouteen ja yksityisiin velallisiin. Vastuullista taloudenpitoa ei voi laskea sellaisen oletuksen varaan, että korkotaso olisi matala riippumatta suhdannetilanteesta ja velkaantumisesta. Viimeaikainen talouskehitys on entisestään korostanut tämän tosiasian merkitystä.

Euroopan unionissa suuri merkitys on jäsenmaiden yhteisillä turvallisuushuolilla. Suomen kannalta on tärkeää myös se, millaisia askelia EU ottaa koskien muun muassa mahdollisia uusia ratkaisuja yhteisten julkisen varojen käyttämisestä ja yhteisiä finanssipolitiikan sääntöjä. Yhteisiä ratkaisuja vaikeuttaa julkisen velan kasvu jo ennestään raskaimmin velkaantuneissa jäsenmaissa.

Talous- ja hallintopolitiikan toimintaympäristöön vaikuttavat viime vuosien kriisien lisäksi myös useat pitkäaikaiset trendit. Niihin lukeutuvat ilmastonmuutos, väestön ikääntyminen, digitalisaatio, alueellisen kehityksen eriytyminen, kansainvälinen muuttoliike, työn murros ja datatalouden merkityksen kasvu. Näistä trendeistä kaikki vaativat sopeutumista; osa luo mahdollisuuksia ja osa vaikeuttaa toimintaympäristöä.

Kriisit ja laaja-alaiset toimintaympäristön muutokset vaativat demokraattiselta järjestelmältä ja hallinnolta uudistumista ja sopeutumista, jotta se säilyttää kykynsä toimia ja ohjata yhteiskunnallista kehitystä. Digitalisaatio on merkittävä taloudellisen hyvinvoinnin lähde, ja lisäksi se mahdollistaa uusia julkisen hallinnon toimintamuotoja. Samalla se luo uusia turvallisuushuolia ja kyseenalaistaa eri tavoin yhteisen luottamuksen rakentamista yhteiskunnassa.

Julkinen valta on joutunut vastaamaan viime vuosien kriiseihin monin eri tavoin, ja julkisia varoja on käytetty merkittävästi kotitalouksien ja yritysten tukemiseen. Tämä on ollut pitkälti välttämätöntä. Myös tulevina vuosina niiden käyttöön voi kohdistua erilaisia ennakoimattomia tarpeita. Tässä on tärkeää ottaa huomioon, että julkisen talouden liikkumavara rajoittavat kasvanut julkinen velka, väestön ikääntyminen ja aiempaa korkeampi korkotaso. Julkisten varojen käyttäminen kriisien luomien ongelmien ratkaisemiseen on perusteltua vain silloin, kun se on tehokkain keino ja kun se ei vaaranna julkisen talouden kantokykyä. Kun talouden pitää sopeutua pitkäaikaisiin muutoksiin, ongelmia ei voi laajasti ratkaista julkisten varojen käytöllä.

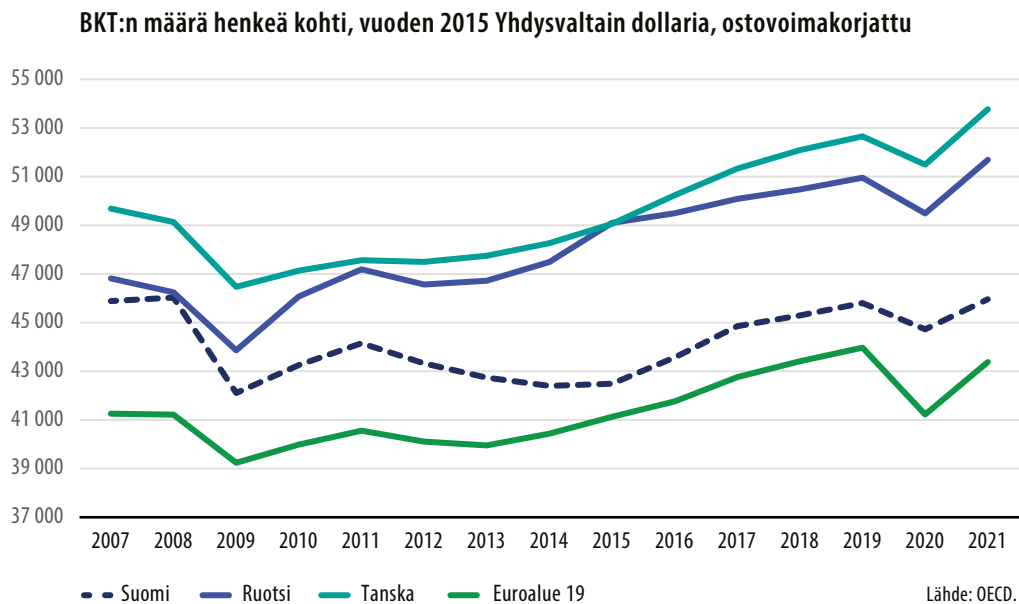
Viime vuosien kriisien myötä julkisen vallan voi nähdä ottaneen myös aiempaa suuremman taloutta ohjaavan roolin. On selvää, että julkisen vallan taloudellisilla ohjaukeinoilla on ja pitääkin olla suuri merkitys mm. ilmastopolitiikassa, ja sen toimilla on perusteltu roolinsa myös mm. innovaatiopolitiikassa. Kaiken kaikkiaan julkisen vallan ensisijainen tehtävä elinkeinopolitiikassa on silti mahdollisuuksien ja hyvien olosuhteiden luominen markkinoiden kautta tapahtuvalle kestäväälle taloudellisen hyvinvoinnin paranemiselle. Sen on syytä tavoitella suotuisaa, ennakoitavaa ja kansainvälisesti kilpailukykyistä investointiympäristöä ja luoda mahdollisuudet työvoiman määrän kasvulle ja osaamisen paranemiselle.

- Vihreän siirtymän tarve ja Venäjän hyökkäyssodan vaikutukset vaativat nopeaa uudistumista ja sopeutumista.
- Vastuullista taloudenpitoa ei voi laskea sellaisen oletuksen varaan, että korkotaso olisi tulevana vuosina matala.
- Kun talouden pitää sopeutua pitkäaikaisiin muutoksiin, ongelmia ei voi laajasti ratkaista julkisten varojen käytöllä.

3 Talouskasvun vauhdittaminen on välttämätöntä, mutta se ei yksin ratkaise ongelmia

Talouskasvun vaiheus on heikentänyt taloudellisen hyvinvoinnin paranemisen edellytyksiä ja julkisen talouden tilaa Suomessa. Viimeisten vajaan 15 vuoden aikana kasvu on ollut vaiheaa suhteessa menneisiin vuosikymmeniin. Se on ollut vaiheaa myös verrattuna useimpiin muihin EU-maihin (kuvio 1).

Kuvio 1. BKT henkeä kohti

Talouskasvu voidaan jakaa kahteen osaan, työn tuottavuuden paranemiseen ja työpanoksen määrän kasvuun. Suomessa viimeisten vajaan 15 vuoden aikana etenkin työn tuottavuuden kasvu on ollut vaiheaa. Työpanoksen määrän kehitystä on heikentänyt työikäisen väestön määrän pieneneminen. Toisaalta työpanoksen määrää on etenkin viimeisten viiden vuoden aikana kasvattanut työllisyysasteen nousu, joka on osin seurausta siihen

vaikuttaneista uudistuksista. Muihin Pohjoismaihin verrattuna työllisyysaste on silti yhä selvästi matalampi, mikä viittaa mahdollisuuksiin nostaa sitä.

Muihin maihin nähden vaimean talouskasvun taustalla on useita tekijöitä työikäisen väestön määrän vähenemisen lisäksi. Kansainvälisen finanssikriisin jälkeisinä vuosina elektroniikkateollisuus supistui ja paperiteollisuudessa koettiin rakennemuutos. Kustannuskilpailukyvyen heikkeneminen vaimensi monen vuoden ajan työllisyyden ja tuotannon edellytyksiä etenkin vientialoilla. Vientituotantoa supisti myös Venäjän talouskasvun hidastuminen. Aineellisia ja aineettomia investointeja tehtiin vähän.

Edellä mainitut tekijät jättivät Suomen kokonaistuotannon tasoon pitkäaikaisen jäljen. Viimeisten runsaan viiden vuoden aikana talouskasvu verrattuna muihin maihin ei ole enää ollut erityisen heikkoa. Aiempien vuosien suhteellisia menetyksiä ei kuitenkaan ole saatu kiinni, eikä niitä siten voi pitää suuressa määrin suhdanneluonteisina.

Suhdannepolitiikka ei sekään ole Suomen talouden pitkään kestäneen heikkouden takana. Finanssipolitiikka on ollut eurooppalaisessa vertailussa kevyttä. Julkisen talouden suhdannekorjatun alijäämän muutoksilla mitattuna finanssipolitiikka on ollut Suomessa keskimäärin EU-maiden elvyttävimpien joukossa viimeisten 15 vuoden aikana, kun käytetään Euroopan komission arvioita. Lisäksi rahapolitiikka on ollut keskimäärin voimakkaasti elvyttävää. Matalat keskuspankkikorot välittyivät Suomeen tehokkaasti.

Kun talouskehityksen heikkous on ollut luonteeltaan pitkäaikaista, rakenteellisilla uudistuksilla on erityinen merkitys talouskasvun edellytysten kestävässä kohentamisessa. Ottaen huomioon Suomen julkisen talouden tila ja näkymät, on nyt tärkeää tehdä sellaisia kasvuedellytyksiä parantavia uudistuksia, jotka vahvistavat julkista taloutta. Niitä onkin Suomessa viime vuosina tehty, ja niillä on ollut vaikutusta. Yksi esimerkki on vuonna 2017 voimaan tullut eläkeuudistus. Tällaisia uudistuksia tarvitaan lisää.

Kun uudistuksia suunnitellaan, on syytä hyödyntää tutkimustietoa ja kansainvälisiä kokemuksia. Työllisyyden ja tuottavuuden kehitystä voidaan tukea uudistuksilla laajasti eri politiikka-aloilla.

Yhteiskunnan institutionaaliset rakenteet määrittävät talouden toimintaympäristöä. Rakenteita uudistamalla voidaan luoda suotuisampi ympäristö talouden ja hyvinvoinnin kasvulle ja tukea samalla kestävä julkista taloudenpitoa. Jotta vaikutukset ovat suuria, pitää uudistusten olla kunnianhimoisia ja laaja-alaisia. Mikään yksittäinen uudistusten osa-alue ei yksin voi olla kovin suuri askel talouden ongelmien ratkaisemisessa.

Monien mahdollisten rakenteellisten uudistusten vaikutuksissa on kyse työllisyyden tai työn tuottavuuden tasomuutoksesta. Tällöin niillä on pysyvä vaikutus talouden

tuotantomahdollisuuksiin. Huomattavasti vaikeampi tehtävä on nopeuttaa pitkäaikaisesti talouden kasvuvauhtia. Tällaisten uudistusten vaikutusten arviointiin liittyy hyvin suurta epävarmuutta.

Taloukskasvun edellytyksiä merkittävästi parantavat uudistukset ovat harvoin sellaisia, että ne eivät lyhyellä aikavälillä tuota minkäänlaista haittaa kenellekään. Pidemmällä aikavälillä ne voivat kuitenkin hyödyttää väestöä laajasti parantamalla taloudellisen hyvinvoinnin edellytyksiä ja julkisen talouden kestävyyttä.

Julkisen talouden vahvistamisen kannalta erityisen suuri merkitys on työllisyyden kohentamisen lisäksi sillä, että onnistutaan parantamaan tuottavuutta julkisissa ja julkisesti rahoitetuissa palveluissa. Jos tuottavuuskasvu kohenee vain yksityisessä tuotannossa, vaikutus julkiseen talouteen on vähäisempi.

Osa mahdollisista uudistuksista perustuu toimenpiteisiin, jotka vahvistavat suoraan julkista taloutta pienentämällä julkisia menoja tai kasvattamalla julkisia tuloja. Lisäksi uudistukset voivat saada aikaan muutoksia kansalaisten ja yritysten valinnoissa ja vahvistaa siten taloukskasvua ja julkista taloutta.

Toisaalta on myös mahdollisia uudistuksia ja kasvupanostuksia, joihin liittyy pidemmällä aikavälillä myönteisiä käyttäytymis- tai muita vaikutuksia, mutta jotka alkuvaiheessa kasvattavat julkisen talouden alijäämää. Pidemmän aikavälin vaikutukset ovat usein epävarmoja. Riskejä on tärkeä pystyä ottamaan, mutta nyt on syytä painottaa sellaisia uudistuksia, joiden vaikutuksia tuottavuuteen ja työllisyyteen voidaan luotettavasti arvioida etukäteen. Julkisen talouden liikkumavaran säilyttäminen ei välttämättä kestä kovin montaa tässä suhteessa pettymykseksi osoittautuvaa uudistusta.

Luvussa 4 tuodaan esiin, kuinka paljon julkista taloutta on tarpeen vahvistaa. Koska vahvistamisen tarve on merkittävä ja siinä on syytä edetä nopeasti, julkisia menoja ja tuloja koskevilla suorilla sopeutustoimilla on suuri merkitys. Niiden lisäksi tarvitaan myös taloukskasvun edellytyksiä parantavia ja julkista taloutta pidemmällä aikavälillä vahvistavia rakenteellisia uudistuksia ja kasvupanostuksia.

Osa mahdollisista rakenteellisista uudistuksista on sellaisia, joiden myönteiset vaikutukset toteutuvat nopeasti. Monet uudistukset ja kasvupanostukset voivat kuitenkin vaikuttaa hyvin hitaasti. Esimerkiksi Yhdysvaltain kongressin budjettitoimisto (CBO) on arvioinut, että perustutkimuksen myönteinen vaikutus taloukskasvuun alkaa näkyä noin 20 vuoden viiveellä ja soveltavan tutkimuksen vaikutus noin 10 vuoden jälkeen. Vaikutus syntyy asteittain, ja täysi vaikutus tuotantoon voidaan havaita vasta huomattavasti myöhemmin, esimerkiksi perustutkimuksen osalta 40 vuoden kuluttua.

Seuraavissa jaksoissa 3.1–3.3. tarkastellaan talouskasvun vauhdittamisen ja julkisen talouden vakauttamisen mahdollisuuksia rakenneuudistusten kautta. Keinoja talouskasvun edellytysten vahvistamiseksi on myös pohdittu erilaisissa työryhmissä ja puheenvuoroissa, kuten mm. parlamentaarisen TKI-työryhmän raportissa¹, Työ- ja elinkeinoministeriön kestävän kasvun työryhmän raportissa² ja Teknologianeuvottelukunnan raportissa³. Esille nousseita teemoja ovat muun muassa seuraavat.

- Työllisyyden vahvistaminen
- Tuottavuuden kasvun edellytysten parantaminen mm. T&K-panostusten avulla
- Osaamisen kehittäminen
- Suomen kilpailukyvyyn vahvistaminen
- Osaajien ja esimerkiksi tutkijoiden työperäinen maahanmuutto
- Sääntely-ympäristön selkeys ja viranomaisten toiminnan ennakoitavuus
- Yksityisen sektorin investoinnit ja erityisesti niitä vauhdittavat julkisen sektorin investoinnit
- Osaavan pääoman saatavuus
- Väestön terveys ja toimintakyky
- Kyky hyödyntää digitaalisen ja vihreän siirtymän avaamia mahdollisuuksia kuten vety ja kiertotalous
- EU:n strategisen autonomian tuomien mahdollisuuksien hyödyntäminen

Luettelo on pitkä, ja sen kaikkiin mahdollisesti merkittäviin teemoihin liittyy isoja epävarmuuksia vaadittujen julkisten panostusten ja talouden suorituskyvyn pysyvän kohentumisen yhteyksistä. Kyse on myös siitä, että pistemäisten toimien sijaan on suositeltua saada aikaan systeemisiä muutoksia.

Talouskasvua tulisi vauhdittaa ensisijaisesti sellaisilla uudistuksilla, jotka eivät lyhyelläkään aikavälillä heikennä julkista taloutta. Siltä osin, kun talouskasvua pidemmällä aikavälillä tukevat toimenpiteet vaativat julkisia panostuksia, tulisi niiden vaatima julkisen talouden liikkumavara mahdollistaa toteuttamalla julkista taloutta lyhyemmällä aikavälillä vahvistavia sopeutustoimia ja uudistuksia. Julkisen talouden nopea vahvistaminen parantaa-kin mahdollisuuksia suunnata varoja työllisyyttä ja tuottavuutta pitkällä aikavälillä tukeviin panostuksiin.

1 Parlamentaarisen TKI-työryhmän loppuraportti. [Valtioneuvoston julkaisuja 2021:95](#).

2 Kestävä talouskasvu ja hyvinvointimme tulevaisuus: Loppuraportti. [Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2022:37](#).

3 Suomen teknologiapolitiikka 2020-luvulla: Teknologialla ja tiedolla maailman kärkeen. [Valtiovarainministeriön julkaisuja 2021:30](#).

Kasvun edellytysten tukemista koskevia pohdintoja ja valmistelua on syytä tehdä yhteistyössä ministeriöiden kesken käyden vuoropuhelua myös tutkijoiden ja muun muassa elinkeinoelämän edustajien kanssa. Näin voidaan monella saralla saada aikaan toimenpiteitä, jotka samalla vahvistavat julkista taloutta.

3.1 Rakenteellisilla uudistuksilla voidaan tukea kestäväää talouskasvua ja yhteiskunnan resilienssiä

Suomessa tarvitaan kunnianhimoisia rakenteellisia uudistuksia talouskasvun vauhdittamiseksi ja julkisen talouden vakauttamiseksi. Uudistukset ovat esimerkiksi säädösmuutoksia, jotka muuttavat yhteiskunnan pelisääntöjä ja sitä kautta erityisesti kotitalouksien ja yritysten taloudellisia kannustimia. Kuluvalla ja sitä edeltäneellä vaalikaudella monia talouden toimintaa raamittavia rakenteita on muutettu tavalla, jonka voi arvioida vahvistavan työllisyyttä.

Ilman uusia rakenteellisia toimia taloudellisen hyvinvoinnin ei voi odottaa nousevan lähemmäs esimerkiksi Ruotsin ja Tanskan tasoa. Tarvitaan merkittäviä työllisyyttä ja tuottavuutta vahvistavia uudistuksia. Niillä tulisi tavoitella työvoiman joustavaa liikkumista sinne, missä se on tuottavimmassa käytössä, työvoiman tarjonnan, työvoiman työkyvyn ja osaaamisen vahvistamista sekä työperäisen maahanmuuton esteiden vähentämistä. Työvoimapolun helpottamisessa keskeisiä toimia ovat työvoiman tarjonnan, työperäisen maahanmuuton ja työkyvyn vahvistaminen.

Rakenteellisten uudistustenkin osalta on selvää, ettei uudistaminen ole kivutonta. Uudistusten seurauksena moni toimija joutuu sopeutumaan uudenlaiseen tilanteeseen ja monet aiemmat toimintatavat voivat muuttua huomattavasti vähemmän tuottoisiksi, mikä kannustaa uusiin, paremmin tuottaviin toimintatapoihin. Tämä on välttämätöntä tarvittavien yhteiskunnallisten muutosten saavuttamiseksi.

3.2 Työllisyyden vahvistaminen

Työllisyyttä voidaan vahvistaa uudistamalla työttömyysturvaa. Tämä tarkoittaa esimerkiksi, että päivärahakauden enimmäiskesto sidotaan työssäolon pituuteen sekä luovutaan erilaisista ikäsidonnoista poikkeuksista kuten eläkeputken jäljelle jääneistä osista [1]. Myös työikäisten työkykyyn kytkeytyvään kokonaisuuteen liittyy mahdollisuuksia. Pitkät, passiiviset sairauspäivärahakaudet yhdistettynä pirstaleisiin ja heikkoihin kannustimiin todennäköisesti näkyvät pidentyvinä sairauspäivärahakausina sekä alkavina työkyvyttömyyseläkkeinä. Järjestelmää tulisi muuttaa kohti Pohjoismaissa sovellettavia aktiivisempia,

jäljellä olevaa työkykyä hyödyntäviä sekä kuntoutukseen ja työhön paluuseen tähtääviä ratkaisuja, joissa on selkeä vastuullinen toimija. Näin tuetaan työikäisen väestön työkykyä ja siten työllisyyttä [2]. Lisäksi työllisyyttä ja talouskasvua voidaan vahvistaa esimerkiksi vähentämällä työllistämiseen liittyviä riskejä ja laajentamalla yleissitoviin työehtosopimukseen liittyvää joustavuutta [3]. Myös ministeriömme aiemmin esittämistä työllisyystoimista voidaan hakea ratkaisuja.

Työperäisen maahanmuuton edellytysten parantaminen voi sekin osaltaan auttaa työllisyyden vahvistamisessa [4], vaikka julkisen vallan kyky vaikuttaa työperäiseen maahanmuuttoon on rajallinen. Työluvan saantiedellytyksiä, kuten erityisasiantuntijan tulorajoja, voitaisiin tarkastella. Täsmällisesti määriteltyihin pulmiin, kuten sosiaali- ja terveydenhuollon työvoimapulaan, tulee puuttua järjestelmällisellä maidenvälisellä yhteistyöllä. On esimerkiksi mahdollista muodostaa käytäntöjä, joilla ulkomaista työvoimaa tuodaan määrätietoisesti Suomen tarpeisiin. Myöskään Suomen työmarkkinoille jo kotoutuneiden työperäisten maahanmuuttajien jatkokoulutusta ei tulisi unohtaa.

Kaavoituksen ja tonttitarjonnan toimivuus on yksi keskeisistä ehdoista muun muassa työvoiman liikkuvuuden edistämiseksi. Valtion nykyisessä keinovalikoimassa se edellyttäisi maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) sopimusten kaavoitustavoitteiden nostamista sekä alueiden käytön suunnittelujärjestelmän yksinkertaistamista.

Investointien lupaprosesseja ja viranomaistoimintaa on syytä sujuvoittaa yhtenä elementtinä yksityisen sektorin tuotannollisten ja T&K-toimintaan liittyvien investointien vahdittamiseksi.

Eläkevakuutusmaksujen osuus kokonaisveroasteesta on nykyisellään jo varsin merkittävä, mutta väestön vanheneminen ja syntyvyyden lasku näkyvät edelleen maksujen korotuspaineena 2060-luvulla. Nykyiset eläkejärjestelmän automaattiset vakauttajat, joilla pyritään muokkaamaan järjestelmää automaattisesti suhteessa sen kantokykyyn, eivät ole onnistuneet purkamaan tätä painetta. Suomessa tulisikin sitoutua maksutason vakauttamiseen esimerkiksi Ruotsin järjestelmän kaltaisen yleisen automaattisen vakautusmekanismin muodossa [5]. Tällaisessa ratkaisussa vakuutusmaksuille haettaisiin yhteiskunnallisesti hyväksyttävä taso, ja sen jälkeen ratkaistaisiin mekanismi, joka sopeuttaisi etuuksien tason ylisukupolvinen oikeudenmukaisuus huomioiden maksupohjan muutoksiin eli esimerkiksi väestömäärän ennakoimattomaan vaihteluun. Ratkaisulla voitaisiin myös osaltaan vahvistaa eläkejärjestelmän sosiaalista kestävyyttä.

Sosiaaliturvakomitean työssä tullaan linjaamaan merkittävistä Suomen sosiaaliturvaa, sen rahoitusta sekä sen yhteyttä palveluihin koskevista seikoista. Suomen talouden ongelmat huomioon ottaen on asetettava erityinen paino sille, että komiteassa tehtävä työ olisi linjassa työllisyydelle, tulonmuodostukselle ja julkisen talouden vahvistamiselle asetettavien tavoitteiden kanssa.

3.3 Tuottavuuden ja vakaan investointiympäristön edistäminen

Suomi on monella alalla teknologisen kehityksen eturintamassa. Kehityksessä mukana pysyminen vaatii edellisiä vuosikymmeniä enemmän osaamista. Samalla on tarpeen tukea erityisesti uutta keksivien yritysten sellaista toimintaa, jonka hyödyt leviävät laajasti talouteen. Voi myös olla tarve edesauttaa rahoituksen saatavuutta tällaisille yrityksille, mikäli siinä on nähtävissä yhteiskunnallisesti haitallisia pullonkauloja. Tuottavuuden vahvistamisessa T&K-panostusten kautta on kiinnitettävä erityistä huomiota tapaan, jolla näillä panostuksilla tehdään [6].

Yksi keino tukea korkeakoulujärjestelmän roolia osaamisen vahvistamisessa on tehdä mahdolliseksi lukukausimaksut ja uudistamalla opintoetusjärjestelmää tavalla, joka suojaisi maksujen mahdollisilta haittavaikutuksilta [7]. Lukukausimaksuilla korkeakoulut voisivat tarkoituksenmukaiseksi katsomallaan määrin kerätä rahoitusta esimerkiksi koulutuksen laadun vahvistamiseen. Maksujen perimisen mahdollistaminen vahvistaisi myös korkeakoulujen itsenäisyyttä ja voisi toimia ensimmäisenä askeleena kohti korkeakoululähtöisempää koulutuksen järjestämiskäytäntöä, jossa valtion rooli esimerkiksi eri koulutusalojen aloituspaikkojen määrän ohjauksessa olisi pienempi. Tämä kehityssuunta voisi myös tehostaa nykyisten koulutuspanostusten kohdentumista järjestelmässä esimerkiksi koulutusalojen valintojen suhteen.

Toimivat ja vakaat rahoitusmarkkinat ovat välttämätön edellytys kasvulle ja investoinneille. Pitkään jatkunut matala korkotaso on edesauttanut velkaantumista ja heikosti kannattavien yritysten toiminnan jatkumista. Aiempaa korkeampi korkotaso voi pahimmillaan johtaa rahoitusmarkkinoiden epävakauteen. Vaikka valtaosa Suomen pääomamarkkinoista koskevasta sääntelystä laaditaan EU:ssa, on kansallisella politiikalla ja esimerkiksi maksukyvyttömyyssääntelyllä tärkeä rooli pääomamarkkinoiden kehittämisen kannalta. Ratkaisuihin, joilla voitaisiin edistää rahoitusmarkkinoiden vakautta, lukeutuu erityisesti pankkisektorin pääomapuskurien riittävydestä huolehtiminen. Lisäksi Suomessa jo käytössä olevia makrovakaustyökaluja [8] voi olla tarve täydentää muun muassa kotitalouksien velkaantumisen hillitsemiseen tähtäävien välineiden osalta.

Vakaa investointiympäristö edellyttää myös, että rahoitusjärjestelmää ei hyödynnetä rikolliseen toimintaan. Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen [9] estämisessä keskeistä on varmistaa, että kansallinen riskiarvio on ajantasainen, sääntelykehikko vastaa kansainvälisiä standardeja ja estämisen järjestelmät toimivat tehokkaasti ja tuloksellisesti. Tätä edistävät sääntelyhankkeet koskisivat mm. kansainvälistä ja kansallista tietojenvaihtoa, tosiasiallisten edunsaajatietojen läpinäkyvyyttä, kryptovaroihin liittyvien palvelujen tarjoamista sekä merkittävää julkista valtaa käyttävien henkilöiden rekisterin perustamista. Lisäksi

digitalisaatioon ja tekoälyyn liittyvillä ratkaisuilla voitaisiin parantaa rikollisen toiminnan estämisjärjestelmien tehokkuutta.

Markkinakilpailun edistäminen on yksi tapa parantaa työllisyyden ja tuottavuuden kasvun edellytyksiä. Tämä on mahdollista kehittämällä sääntelyä siten, että se ei tarpeettomasti vahingoita kilpailua muun muassa suojaamalla olemassa olevia toimijoita ja estämällä uusien mahdollisten toimijoiden tuloa markkinoille. Esimerkiksi apteekkitoiminnassa, rakentamisessa ja päivittäistavara kaupassa on nähty mahdollisia ongelmia kilpailun toteutumisessa.

- Kun talouskehityksen heikkous on ollut luonteeltaan pitkäaikaista, rakenteellisilla uudistuksilla on erityinen merkitys talouskasvun kestävässä vauhdittamisessa.
- Julkisen talouden nopeassa vahvistamisessa talouskasvua vauhdittavilla toimilla on parhaimmillaankin rajallinen merkitys.
- Julkisen talouden tilan takia nyt on syytä painottaa uudistuksia, joiden vaikutuksia tuottavuuteen ja työllisyyteen voidaan luotettavasti arvioida etukäteen.
- Työllisyyden parantamisessa tarvitaan työvoiman kotimaisen tarjonnan ja maahanmuuton lisäämistä sekä työkyvyn vahvistamista.
- Julkiset T&K-panostukset auttavat tuottavuuden parantamisessa, kun ne tehdään tehokkaasti koko taloutta hyödyttäen.
- Korkotason normalisoitumisella voi olla vaikutuksia myös rahoitusvakaudelle. Lähivuosina on edelleen syytä huolehtia pankkisektorin pääomapuskurien riittävydestä.

4 Julkisen talouden vahvistaminen edellyttää voimakkaita toimia ja pitkän aikavälin sitoutumista

4.1 Korjaamatta oleva kestävyysvaje on muuttunut ajankohtaiseksi ongelmaksi

Julkisen talouden pitkän aikavälin kestävyysongelmasta on keskusteltu Suomessa jo 2000-luvun alkuvuosista lähtien, ja ikäsidonnaisten menojen on ennakoitu kasvavan erityisesti 2020-luvulta lähtien. Väestön ikääntymisen asettamat paineet hyvinvointivaltion rahoituspohjalle sekä sen palveluille ja etuuksille ovat olleet siis tiedossa jo pitkään. Näkymiä ei kuitenkaan ole onnistuttu saamaan kestäväälle pohjalle merkittävistä ponnisteluista huolimatta. Julkista taloutta vahvistavia päätöksiä on tehty, mutta lisäksi on tehty julkisia menoja pitkäaikaisesti kasvattavia päätöksiä talouskasvun näkymien pysyessä vaisuina.

Julkisen talouden näkymiin liittyviä ongelmia on merkittävästi vaikeuttanut se, että Suomen talouskasvu on ollut viimeisten runsaan kymmenen vuoden aikana heikkoa verrattuna aiempaan sekä muihin Pohjoismaihin ja EU:n keskiarvoon. Tulevina vuosina talouskasvun edellytyksiä heikentää väestökehitys.

Hitaan talouskasvun myötä julkisen talouden tulot eivät ole pysyneet menojen kasvun vauhdissa. Kun ikääntyminen jatkaa menojen kasvattamista, hyvinvointivaltiomme ylläpiitoon nyky muodossaan ei ole varaa ilman muutoksia julkiseen meno- ja tulorakenteeseen ja talouskasvun edellytyksiä parantavia uudistuksia.

Julkinen taloutemme on ollut alijäämäinen vuodesta 2009 lähtien. Julkisyhteisöjen velka suhteessa bruttokansantuotteeseen eli velkasuhde onkin kasvanut. Julkisyhteisöihin lukeutuvat valtio, paikallishallinto ja sosiaaliturvarahastot. Ajan kuluessa hoitamatta jääneen kestävyysvajeen **[10]** arvioidaan nyt olevan noin yhdeksän miljardia euroa. Se näkyy julkisen talouden riskien kasvuna seuraavien eduskuntavaalikausien aikana.

Ilman talouspolitiikan merkittävää muutosta velkasuhteen kasvu jatkuu 2020-luvulla. Näillä näkymin se ylittää 100 prosentin tason noin 15 vuoden kuluttua. Jos korkotaso asetuu aiempaa korkeammalle tasolle, velan kasvuvauhti kiihtyy **[11]**. Voimakas velkaantuminen herättää myös kysymyksen sukupolvien välisen taakanjaon oikeudenmukaisuudesta.

Korjaamatta jäänyt pitkän aikavälin kestävyysvaje on vuosikymmenten kuluessa muuttunut yhä ajankohtaisemmaksi ongelmaksi. Suomea uhkaa velkaantumisen kierre, josta palaaminen matalamman velkasuhteen tasolle voi osoittautua vaikeaksi. Ilman korjauksia toimenpiteitä julkisen talouden liikkumavara, eli hallituksen mahdollisuudet toteuttaa valitsemaansa talouspolitiikan linjaa, kapenee. Jos korjaavat toimenpiteet viipyvät pitkään, voidaan joutua tilanteeseen, jossa markkinapaine alkaa ohjata politiikkavalintoja.

Vaikka valtion velanhoidokyky on edelleen hyvä, se heikkenee jatkuvasti, jos julkista taloutta ei vahvisteta. Tulevien vuosien mahdolliset kriisit voivat johtaa tilanteeseen, jossa julkinen valta ei kykene julkisen talouden rajoitusten vuoksi reagoimaan kriisiin asianmukaisesti. Tällöin jouduttaisiin liian äkillisesti säästämään julkisista menoista ja kiristämään verotusta. Julkisen talouden umpikujan uhka on syytä ottaa vakavasti.

4.2 Julkisen talouden velkakestävyys ja liikkumavaran turvaaminen vaativat voimakkaita ja määrätietoisia toimenpiteitä

Koska Suomen julkisen talouden nykyiselläänkin ongelmallinen tila vaikeutuu entisestään ajan kuluessa, on korjaaviin toimenpiteisiin ryhdyttävä nopeasti – jo tulevan eduskunta-vaalikauden aikana. Koska muutostarpeet ovat mittavia, on tarpeen turvautua talouskasvua tukevien uudistusten lisäksi menosopeutuksiin, veronkiristykseen ja mahdollisesti esimerkiksi asiakasmaksujen kasvattamiseen.

Kun ilmenee tarvetta uusille julkisen vallan tehtäville ja menoille, ne on syytä rahoittaa priorisoimalla voimavarojen käyttöä eikä kasvattamalla kokonaismenoja. Julkisen talouden tilaa on mahdollista joiltain osin vahvistaa myös tuottoisilla investoinneilla. On kuitenkin syytä huomata, että tällaisten panostusten tulee perustua uskottaviin arvioihin niiden positiivisista vaikutuksista julkiseen talouteen.

Julkista taloutta on syytä vahvistaa niin, että pitkäaikaisista alijäämistä päästään eroon, velkasuhteen kasvu taittuu ja pitkän aikavälin kestävyys saavutetaan. Velkasuhde eli bruttokansantuotteeseen suhteutettu julkinen velka on noussut yli 70 prosentin tason. Velkaa kerryttävien sektoreiden, eli valtionhallinnon ja paikallishallinnon alijäämät ovat syviä ja uhkaavat pysyä sellaisina myös jatkossa. Velkaantumisen taittamiseksi ja velkaan liittyvien riskien hillitsemiseksi tarvittava julkisen talouden vahvistamisen mittaluokka on jo nyt niin suuri, että vahvistaminen on perusteltua jakaa useiden vuosien ajalle [12].

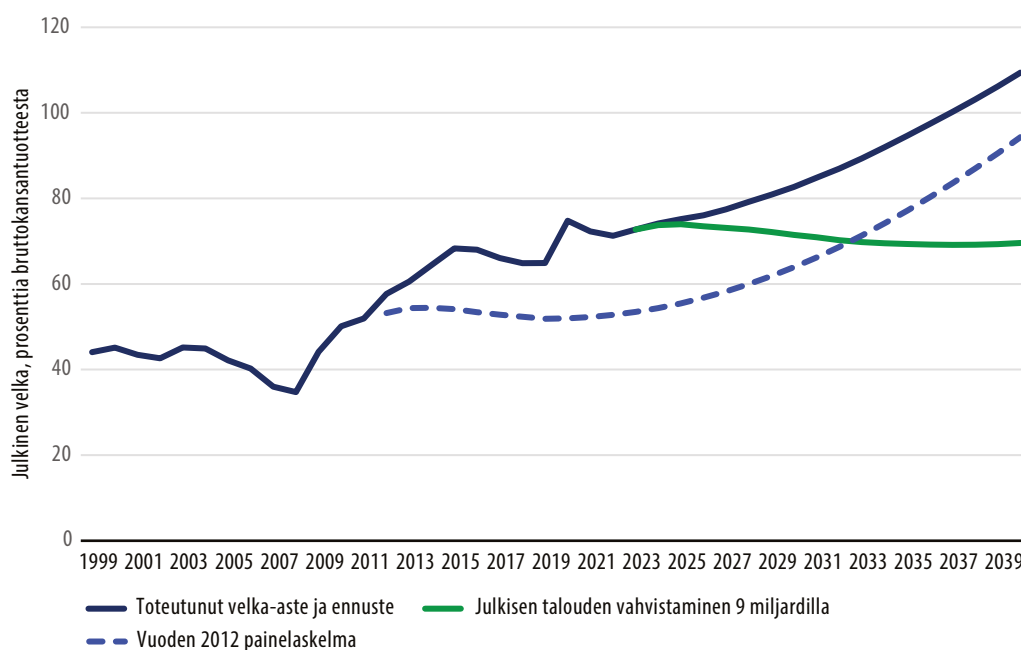
Julkista taloutta on tarpeen vahvistaa nopeasti vaikuttavilla toimilla yhteensä kuuden miljardin verran tulevalla eduskuntavaalikaudella ja yhteensä kolmen miljardin verran sitä seuraavalla vaalikaudella. Vahvistamisella tarkoitetaan tässä julkisen talouden vuotuisen alijäämän pienentämistä. Vuotuisten julkisten menojen ja tulojen erotus olisi siten kahden vaalikauden jälkeen 9 miljardia euroa pienempi kuin ilman ehdotettuja toimia.

Nykynäkymien mukaan tällainen julkisen talouden nopea vahvistaminen kääntäisi velka-asteen hienoiseen laskuun tulevan vaalikauden aikana. Väestön ikääntymiseen liittyvien menojen kasvun jatkuminen edellyttäisi kuitenkin toimenpiteiden jatkamista seuraavalla vaalikaudella.

Edellä esitetyn kahden vaalikauden mittaisen julkisen talouden vahvistamiskokonaisuuden jälkeen julkinen talous olisi tasapainossa ja velkasuhde laskisi hitaasti pysyen 70 prosentin tuntumassa. Kestävyysvaje olisi lähes korjattu, eli odotetut julkiset tulot kattaisivat melkein kokonaan odotetut julkiset menot pitkällä aikavälillä. Julkisen talouden näkymät olisivat sopusoinnussa nykyisten EU-sääntöjen kanssa.

Vaikka edellä ehdotettu kokonaisuus vahvistaisi julkista taloutta merkittävästi, velkasuhde kääntyisi siitä huolimatta uudelleen nousuun tulevina vuosikymmeninä ikääntymiseen liittyvien menojen kasvaessa. Tästä syystä on tärkeää tehdä myös pitkällä aikavälillä vaikuttavia toimia nopeavaikutteisten lisäksi. Velkasuhde tulisi saada laskevalle uralle. Esimerkiksi Ruotsissa se on kriiseistä huolimatta noin 32 %.

Kuvio 2. Julkinen velka suhteutettuna bruttokansantuotteeseen. Toteuma, ennuste, sekä vahvistusura.

Julkisen talouden vahvistamisen lykkääminen vaikeuttaisi tilannetta tulevaisuudessa. Ilman esitettyä kahden vaalikauden mittaista vahvistamiskokonaisuutta julkisen talouden velkasuhde vuonna 2031 olisi noin 85 % eli vajaat 15 prosenttiyksikköä korkeampi kuin vahvistamisohjelman toteutuessa, ks. kuvio 2. Korkeammalle tasolle noussut velka lisäisi vuotuisia velanhoitokustannuksia lähes miljardilla eurolla.

Julkisen talouden vahvistaminen jo tulevan vaalikauden alussa vaatii suorita toimia, eli tulo- ja menosopeutusta. Tämä johtuu siitä, että monien rakenteellisten uudistusten ja niiden vaikutusten toteutuminen vie tyypillisesti aikaa. Lisäksi monessa tapauksessa epävarmuutta liittyy siihen, mitkä ovat uudistusten vaikutukset julkiseen talouteen. Sitoutuminen rakenteellisten uudistusten toteuttamiseen vähentää tarvetta suorille sopeutustoimille pidemmällä aikavälillä.

Suomen julkisen talouden menot ovat kasvaneet noin 54 prosentin tasolle bruttokansantuotteeseen suhteutettuina. Lähes puolet menoista on sosiaaliturvamenoja. Menot terveydenhuoltoon, koulutukseen, yleiseen julkishallintoon ja elinkeinoelämän edistämiseen muodostavat kukin merkittävän menokokonaisuuden. Säästöpäätöksiä tehtäessä on syytä kiinnittää huomio väistämättömien arvovalintojen lisäksi siihen, miten erilaiset menot ja myös verotuksen rakenne vaikuttavat työllisyyden ja tuottavuuskasvun edellytyksiin.

Suomen julkisen talouden nopeaa vahvistamista ei ole mahdollista tehdä niin, ettei se lainkaan tuntuisi monen suomalaisen arjessa. Taloudellisen hyvinvoinnin on syytä odottaa kasvavan, mutta sopeutustoimet ja uudistukset voivat heikentää monien hyvinvointia lyhyellä aikavälillä. Ilman niitä olisi kuitenkin edessä vielä suurempaa vahinkoa ja kielteisiä vaikutuksia hyvinvointiin myöhemmin.

Julkisen talouden vahvistamisen vaativuutta lisää se, että velkaantumisen ohella myös valtion epäsuorat vastuut muun muassa korkotukien ja takausten muodossa muodostavat merkittävän riskin [13]. Riskien osittainenkin toteutuminen vaikeuttaisi julkisen talouden vakauttamistehtävää. Erityisesti valtion takausvastuut, ovat kansainvälisessä vertailussa suuret. Vuoden 2021 lopussa valtion takauskanta oli noin 26 prosenttia bruttokansantuotteeseen suhteutettuna. Takauksiin liittyviä riskejä tulisi pyrkiä vähentämään rajaamalla takauksien käyttöä.

4.3 Valtiontalouden menokehys kuuluu hallituksen tärkeimpään välineistöön

Hallitusneuvottelut ja hallitusohjelman laatiminen ovat vaalikaudella ensimmäiset Suomen talouden tulevaisuutta viitoittavat askeleet. Hallitusohjelman laatiminen onkin syytä aloittaa hallituskauden julkisen talouden tavoitteista sekä menojen ja tulojen mitoituksesta. Tämän jälkeen voidaan muodostaa käsitys voimavarojen kohdentamisesta eri tarpeisiin, jättäen liikkumavaraa myös vaalikauden aikana myöhemmin ilmeneville päätöksille ja tarpeille. Jo hallitusohjelmaa laadittaessa on tarpeen myös sopia sopeuttamiskohteista ja periaatteista.

Hallitusohjelman tavoitteiden toteutumista tukee hallituskaudella talouspoliittisten tavoitteiden huolellisen asettamisen lisäksi vakauttamistavoitteiden kanssa yhteensopiva menokehys. Kehys luo yhteyden hallitusohjelman ja julkisen taloudenpidon velkakestävyuden välille. Valtiontalouden menokehys on toiminut hallituksen finanssipolitiikan käytännön toteutuksen työvälineenä vuodesta 2003 lukien. Ennen kuluvaan kautta hallitukset ovat noudattaneet itse itselleen asettamaa menokehystä, vaikka talouskehitys on ollut vaihtelevaa. Viime aikojen poikkeukselliset kriisit kuitenkin johtivat vaalikauden alussa asetetun menokehysten rikkomiseen.

Julkisen talouden ohjausta tulisi vahvistaa ministeriömme työryhmän ehdotusten mukaisesti.⁴ Luottoluokittajat ja muut kansainväliset Suomea arvioivat järjestöt ovat pitäneet kehysjärjestelmää merkittävänä tekijänä Suomen talouspolitiikan uskottavuuden kannalta. Lisäksi olisi tarkoituksenmukaista pyrkiä synnyttämään jaettava yhteiskunnallista ymmärrystä julkisen talouden pitkän aikavälin vakautteen sitoutumisesta.

Julkisen talouden velkakestävyys heikennyttyä myös talouspolitiikan EU-koordinaation asettamat reunaehdot ja niiden ohjaava vaikutus tulee ottaa aiempia vuosia voimakkaammin huomioon kotimaisen talouspolitiikan suunnittelussa. Prosessi koordinaation uudistamiseksi käynnistyi jo vuoden 2020 helmikuussa komission antamalla tiedonannolla, mutta se keskeytyi koronapandemiaan, jonka seurauksena otettiin käyttöön myös vakaus- ja kasvusopimuksen yleinen poikkeuslauseke. Lauseketta on päätetty jatkaa myös Venäjän hyökkäyssodan synnyttämien epävarmuuksien tähden vuoden 2023 loppuun asti.

EU:n finanssipolitiikan sääntökehikkoa **[14]** on syytä muokata suuntaan, joka vahvistaa kansallista omistajuutta. On tarpeen yksinkertaistaa monimutkaiseksi muodostuneita sääntöjä, mikä voisi helpottaa niiden noudattamista. Käytännössä uudistusten perimmäisenä tavoitteena tulisi olla velkakestävyuden varmistaminen erityisesti raskaasti

4 Julkisen talouden ohjauksen kehittäminen. [Valtiovarainministeriön julkaisuja 2022:71](#).

velkaantuneissa jäsenmaissa. Sääntöjen muutokset eivät yksin takaa niiden noudattamista, vaan tämä vaatii vahvaa poliittista omistajuutta. Myös Suomessa poliittinen sitoutuminen kestäväan julkiseen talouteen ja finanssipolitiikan sääntöihin on keskeistä.

Unionin tasolla Suomen on syytä vaikuttaa lisäksi EU-budjetin menojen priorisointiin sekä siihen, että unionin omat varat pienentäisivät kansallisesta talousarviosta rahoitettavia jäsenmaksuosuuksia tulevaisuudessa. Tämä antaisi realistisen mahdollisuuden vastata tuleviinkin yhteisiin haasteisiin ilman, että paine kansallisesta talousarvioesityksestä rahoitettaville jäsenmaksuosuuksille kasvaa [15]. Yksimielisyysvaatimus ja erityinen lainsäätämisyjärjestys on syytä säilyttää unionin monivuotista rahoituskehystä, veroja ja omia varoja koskevassa päätöksenteossa. EU:n talousarvion hyväksymistä koskevia päätöksentekomenettelyjä ei myöskään tule muuttaa.

4.4 Veropolitiikan rooli julkisen talouden vahvistamisessa

Verotuksen keskeinen tehtävä on varojen kerääminen julkisen sektorin tehtävien ja vastuiden rahoittamiseksi. Samalla verotus vaikuttaa monin tavoin talouden toimintaan. Verotuksen kiristämisen tai keventämisen avulla ei voida määritellä irrallisena muista yhteiskunnan tavoitteista, ja siihen vaikuttavat julkisen talouden tasapaino ja velkaantumista koskevat tavoitteet. Verotus onkin osa toimenpidevalikoimaa, kun julkista taloutta pyritään vahvistamaan.

Suomen kokonaisveroaste eli verojen suhde bruttokansantuotteeseen on kansainvälisesti vertailtuna varsin korkea. Samalla kun verotusta tarvitaan julkisten menojen rahoittamiseen, se lähtökohtaisesti vääristää taloudellista päätöksentekoa. Vääristymät heikentävät työllisyyden ja talouskasvun edellytyksiä. Tämä tulee ottaa huomioon, kun harkitaan verotuksen kiristämistä.

Verotusta on kehitettävä pitkäjänteisesti ja julkisen talouden kestävyyttä uskottavasti turvaavalla tavalla [16]. Veroratkaisujen vaikutuksia on arvioitava toimenpiteen tehokkuuden, julkisen talouden tasapainon ja talouskasvun sekä verojärjestelmän kokonaisuuden näkökulmista. Verojärjestelmän tehokkuuteen vaikuttavat verotuksen taso ja sen rakenne.

Neutraali verojärjestelmä ohjaa taloudellista toimintaa mahdollisimman vähän, jolloin talouden resurssit pääsevät kohdentumaan mahdollisimman tehokkaasti. Verotuksen neutraalista perusrakenteesta on joissain kohdin perusteltua poiketa esimerkiksi verottamalla haitallista toimintaa, kun pyritään vaikuttamaan kotitalouksien ja yritysten valintoihin. Kun neutraalin verojärjestelmän periaatteesta poiketaan, on vero-ohjauksen tavoitteen oltava selkeästi määritelty ja verotoimenpiteen sellainen, että sillä on mahdollista kustannustehokkaasti saada aikaan tavoiteltuja vaikutuksia. Valtiontalouden menokehystä

ei tule kiertää verotuksen keinoin, vaan halutun tavoitteen saavuttamiseksi tulee käyttää aina tavoitteen kannalta tehokkainta instrumenttia.

Edellä ehdotettu julkisen talouden vahvistamiskokonaisuus edellyttäneen menoleikkausten ja rakenteellisten uudistusten lisäksi myös verotuksen kiristämistä. Kokonaisveroasteen ei silti välttämättä tarvitse juurikaan nousta, koska ilman uusia toimia sen ennustetaan laskevan tulevina vuosina. Kokonaisveroasteen laskun syynä on valmiste-, auto- ja ajoneuvoverotulojen pieneneminen.

Verotuksen kiristämisen aiheuttamia haittoja voidaan pienentää kohdistamalla veronkiristykset talouskasvun ja työllisyyden kannalta vähiten haitallisiin veromuotoihin. Suomen verotuksen rakenteessa on mahdollisuuksia tehokkuutta parantavaan verorasituksen uudelleen kohdentamiseen.

Työn verorasitus on Suomessa kansainvälisessä vertailussa varsin korkea ja marginaaliverotus eli lisätuloista maksettava verotus kireää, mikä on haitallista työntöön ja osaamisen kehittämisen kannustinten kannalta. Työn verotuksen kiristykseen tulee suhtautua pidättyväisesti, ja ensisijaisesti etsiä verotulojen lisäyksiä muista kohteista.

Alennettujen arvonlisäverokantojen kautta myönnetään merkittävä määrä verotukea, joka ei kohdistu tehokkaasti. Niiden korottaminen tai niistä luopuminen voikin olla perusteltua, kun on tarpeen kerätä lisää verotuloja julkisen talouden vahvistamiseksi. Ympäristö- ja muiden ohjaavien verojen korotukset – vaikka voivat olla muista syistä perusteltuja – eivät luo samalla tavalla kestävä pohjaa julkisen talouden vahvistamiselle pitkällä aikavälillä. Tämä johtuu siitä, että ohjausvaikutusten toteutuessa näistä kertyvät verotulot vähenevät.

Yritysverotuksen lainsäädäntö on osin jäänyt ajasta jälkeen ja se on saatettava ajan tasalle [17]. Osinkoverotusta tulisi uudistaa järjestelmän neutraalisuuden lisäämiseksi. Yritysverotuksen kansainvälisessä harmonisointikehityksessä on syytä olla mukana aktiivisesti ja toimia tavoitteellisesti Suomen näkemysten eteenpäin viemiseksi. Kiinteistöverotuksen arvostamisperusteiden uudistaminen on tärkeää.

- Suomen julkinen talous on ollut alijäämäinen vuodesta 2009, eikä sen tila ole kestävä.
- Riski julkisen talouden ajautumisesta umpikujaan on todellinen.
- Vuotuista rahoitusasemaa on tarve vahvistaa kuuden miljardin euron verran tulevalla vaalikaudella ja kolmen miljardin euron verran sitä seuraavalla vaalikaudella.
- Ehdotettu vahvistamiskokonaisuus pysäyttäisi velkasuhteen nousun ja kuroisi lähes umpeen pitkän aikavälin kestävyysvajeen.
- Julkisen talouden vahvistamisen lykkääminen tarkoittaisi, että myöhemmin tarvittaisiin vielä merkittävämpiä toimia.
- Julkisessa taloudenpidossa auttaisi sääntökehikon vahvistaminen ja laaja sitoutuminen pitkän aikavälin tavoitteisiin.

5 Hallinnon pitkäjänteinen uudistaminen vahvistaa luottamusta

5.1 Avoin hallinto toimii yhdessä kansalaisyhteiskunnan kanssa

Hyvin toimiva julkinen hallinto rakentaa kestäväää ja kaikissa tilanteissa toimivaa ja turvallista yhteiskuntaa [18]. Suomalainen yhteiskunta ja julkinen hallinto ovat sijoittuneet hyvin kansainvälisissä vertailuissa. Kriisit ja laaja-alaiset toimintaympäristön muutokset vaativat demokraattiselta järjestelmältä sopeutumista, jotta se säilyttää kykynsä toimia ja ohjata yhteiskunnallista kehitystä. Kun uudistuspaine lisääntyy, hallinnon on edelleen turvattava oikeusvaltion toiminta ja rakennettava yhteiskunnallisen kehityksen, talouskasvun ja hyvinvoinnin edellytyksiä. Hallinnon palveluja ja rakenteita on uudistettava, uusia teknologioita otettava käyttöön ja toimintatapoja kehitettävä rohkean kokeilun kautta.

OECD:n tekemässä luottamusarvioinnissa nousi esiin suomalainen paradoksi, jossa luottamus hallintoon on suhteellisen vahva, vaikka luottamus omiin mahdollisuuksiin osallistua ja vaikuttaa on selkeästi verrokkimaita alhaisempi. Luottamus eri toimijoiden kesken on kivijalka, jolle koko suomalaisen yhteiskunnan toimivuus rakentuu.

Avoimuutta ja yhteistyötä yhteiskunnan eri toimijoiden välillä tulee lisätä. Näin saadaan laajemmin kansalaiset ja yhteisöt mukaan sekä parannetaan yhteistä ymmärrystä ratkaisua vaativista asioista. Samalla parannetaan päätöksenteon valmistelun laatua sekä tehtyjen päätösten toimeenpanoa. Julkisen keskustelun avulla ja kansalaisten osallistumista helpottamalla voidaan vahvistaa yhteistä sitoutumista tulevaisuutta koskeviin päätöksiin ja vaikutusten aikaansaamiseen. Kansallisten dialogien mallin käyttöönotto on aiheellista varmistaa. Dialogeista saatavan tiedon vahva hyödyntäminen sekä prosesseissa että ennakoinnissa on tärkeä osa osallisuuden vahvistamista.

On tärkeää panostaa edelleen kuntien ja hyvinvointialueiden hyvän hallinnon ja eettisen toimintakulttuurin edistämiseen. Tämä on tärkeää erityisesti julkisten hankintojen läpinäkyvyyden ja poliittisen päätöksenteon kannalta. Keskeisiä keinoja ovat koulutus ja ymmärryksen lisääminen.

Kestävän julkisen hallinnon rakentaminen kysyy rohkeaa johtajuutta ja suunnitelmallisuutta [19]. Julkisen johtamisen identiteettiä ja arvopohjaa vahvistamalla rakennetaan ammattimaista johtamista koko julkisessa hallinnossa. Poliittinen johtaminen ja

virkaajohtaminen on syytä sovittaa yhteen siten, että johtamisen tavoitteet ja toteutus kantavat johdonmukaisesti yli hallituskausien. Julkisen johtamisen kehittämisohjelmaa tulee jatkaa vuoteen 2030 asti. Poliittisen johdon ja virkajohtamisen selkeä työnjako, keskinäinen luottamus ja toimivat suhteet vahvistavat julkisen johtamisen kokonaisuutta ja yhteiskunnallista vaikuttavuutta.

Julkisen sektorin organisaatiot ennakoivat koko ajan, mutta eivät riittävästi hyödynnä siitä saatua tietoa valmistautuakseen ja muokatakseen tulevaisuutta [20]. On tärkeää huolehtia, että hallinnossa on riittävästi osaamista ja kykyä nostaa tulevaisuus- ja ennakointityöstä keskeisiä asioita strategisiin ohjausprosesseihin ja että näissä prosesseissa on selkeitä tulevaisuustarkastelun kohtia.

Tulokselliseen toimintaan liittyy väistämättä riskejä. Julkishallinnonkaan toimijat eivät voi olla samaan aikaan tuloksellisia, tuottavia ja toimia riskittömästi. Riskien tunnistamiseksi ja hallitsemiseksi tarvitaan systemaattista lähestymistapaa. Systemaattinen riskienhallinta tukee päätöksentekoa. Systemaattisen riskienhallinnan tueksi tarvitaan yhtenäisiä toimintatapoja ja riskienhallinnan kytkemistä valtioneuvoston yhteisiin prosesseihin [21].

5.2 Pitkäjänteisesti ja ennakoitavasti uudistuva hallinto

Kuluvalla vaalikaudella on saatu valmiiksi merkittävä sote- ja pelastustoimen palveluita koskeva uudistus. Näistä tehtävistä vastaavat hyvinvointialueet on muodostettu, ja palvelut siirretään niiden vastuulle vuoden 2023 alusta. Lyhyellä aikavälillä tärkeintä on tukea tehtävien onnistunutta siirtoa kunnilta hyvinvointialueille. Lähivuosina tulee vakauttaa hyvinvointialueiden toiminta sekä tukea valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden toimivan yhteistyön ja luottamuksen syntymistä. Koska uudistuskokonaisuus on mittava, on lähivuosina varauduttava myös hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmän mahdollisten ongelmien korjaukseen, jos sellaisia ilmenee [22]. Samoin on puututtava muihinkin esille nousseen alueellisiin ja kansallisiin ongelmiin. Ratkaisuja etsittäessä on tarkasteltava tarvittaessa avoimesti myös hyvinvointialueiden ja kuntien välistä työnjakoa.

Vaikka kuntien talous näyttää mittavien koronatukien jäljiltä kohtalaisen hyvältä, taustalla kuntien eriytymiskehitys on jatkunut jo pitkään ja jatkuu myös tulevina vuosina. Eriytymiskehitys ja hajanainen kuntarakente aiheuttavat ongelmia julkisten palvelujen järjestämiselle ja rahoitukselle sekä peruspalvelujen järjestämiselle yhdenvertaisesti koko maassa. Sote-uudistus ei ratkaise näitä ongelmia. Kuntien tehtävien ja velvoitteiden lisäämisen tulisi suhtautua pidättyväisesti, sillä kuntien resurssit ja julkinen talous eivät kestä tehtävien jatkuvaa lisäämistä tai nykyisten tehtävien laajentamista. Talouden lisäksi myös osaavan henkilöstön saatavuus vaikeuttaa kuntien tehtävien lisäämistä.

Hajanainen kuntarakenne ja kuntien eriytymiskehitys kyseenalaistavat mahdollisuuden jatkaa kuntapolitiikkaa ns. yhtenäiskuntamalliin pohjautuvalla ajattelulla. Yhtenäiskuntamallista irtautumista olisi mahdollista edistää vaiheittain kokeilemalla sitä esimerkiksi tehtäväkohtaisesti tai alueellisten tarpeiden mukaisesti. Myös suurimpien kaupunkien erityisroolin tunnistamisessa ja kehittämisessä voisi olla tarkoituksenmukaista edetä tehtävien eriyttämisen kautta. Ennen kaikkea kuntapolitiikka tarvitsee pitkäjänteistä, yhtenäistä linjaa hallituskausittain vaihtelevien suunnanmuutosten sijaan **[23]**.

Osana kuntasektorin sote-uudistuksen jälkeistä tarkastelua kuntien valtionosuusjärjestelmä on perusteltua uudistaa. Uudistamisen edellytys on kuitenkin riittävän laaja tutkimukseen pohjautuva käsitys kuntien uudesta tilanteesta sote-uudistuksen ja valmisteilla olevan TE-palvelu-uudistuksen jälkeen. Myös sote-uudistuksen yhteydessä valtionosuusjärjestelmään luotavien merkittävien tasauselementtien sulauttaminen muuhun järjestelmään vaatii suunnitelmallisuutta. Tämän vuoksi valtionosuusjärjestelmän uudistus kannattaa toteuttaa vasta joidenkin vuosien kuluttua, kun nähdään, miten muuttunut järjestelmä toimii kuntien uudessa toimintaympäristössä.

Kuntien ja hyvinvointialueiden investointitahti on ristiriidassa niiden pidemmän aikavälin taloudellisen kestävyuden kanssa. Esimerkiksi sairaala- ja kouluinvestointien määrä on joillain alueilla liian suuri suhteessa kuntien ja hyvinvointialueiden tulorahoitukseen sekä väestön palvelutarpeeseen. Investoinneissa on kyse kuntien ja hyvinvointialueiden omasta päätöksenteosta, ja valtion keinot vaikuttaa niihin ovat rajalliset. Valtiolla on kuitenkin viimesijainen tosiasiallinen vastuu myös hyvinvointialueiden taloudellisista vastuista. Jotta hyvinvointialueiden talous olisi alusta alkaen kestävällä uralla, alueiden taloudellisen ohjauksen keinoja on uskallettava käyttää, ja käyttöön on otettava tarvittaessa myös uusia ohjauksen keinoja. Myös kuntien mikro-ohjausta on kyettävä kehittämään. Siihen olennaisesti kuuluvan erityisen vaikeassa taloudellisessa asemassa olevien kuntien arviointimenettelyn (ns. kriisikuntamenettely) uskottavuus on niin ikään säilytettävä **[24]**.

Julkisessa keskustelussa on pohdittu maakuntaveron roolia hyvinvointialueiden rahoituksessa. Periaatteessa verotusoikeus parantaisi hyvinvointialueiden taloudellisia kannustimia. Toisaalta veron keskeinen ongelma on, että ensinnäkin alueet ovat keskenään hyvin erilaisia ja toiseksi kasvava rahoitustarve sekä heikko veropohja keskittyvät samoille alueille. Tämä nostaa tarpeen voimakkaan tasausmekanismin käyttöönotolle, joka taas heikentäisi veron keskeistä perustetta eli sen luomia kannustimia. Veron käyttöönotto aiheuttaisi myös vähintäänkin alueittaisia kiristyspaineita ansiotuloverotukseen ja vähentäisi veropolitiikan liikkumavaraa. Jotta maakuntaveroa voitaisiin harkita, hyvinvointialueiden toiminnan tulisi vakiintua, alueiden määrän vähentyä ja tehtäväkentän laajentua nykyisestä. Maakuntaveroa pohdittaessa on väistämättä pohdittava myös kuntien verotusoi-keutta **[25]**.

Julkisen talouden kestävyiden kannalta on välttämätöntä, että hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmä tukee sote-palvelujen kustannusten kasvun hillintää, ja että hyvinvointialueiden taloudenpito pysyy alusta alkaen hyvinvointialueiden laskennallisen rahoitusmallin puitteissa. Muutoin on vaarana, että hyvinvointialueiden menojen kasvu muodostaa pidemmällä aikavälillä merkittävän riskin koko julkisen talouden vakaudelle. Kun maakuntaverokaan ei ole suoraviivainen ratkaisu hyvinvointialueiden rahoitukseen, tulee hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmän kannustavuutta ja kestävyttä jatkossakin kehittää verotusoikeutta koskevista ratkaisuista riippumatta.

Huomiota tulee kiinnittää myös hyvinvointialueiden pitkäjänteiseen taloussuunnitteluun ja valtion ohjausinstrumenttien määrätietoiseen käyttöön sekä alueiden ja valtion yhteiseen tietoon perustuvaan vuorovaikutukseen. Tämä vaatii sitoutumista myös poliittiselta järjestelmältä niin eduskunnan, valtioneuvoston kuin alueiden tasolla. Kannustavuuden näkökulmasta eräs olennainen kysymys pidemmällä aikavälillä on se, tuleeko hyvinvointialueiden rahoitusjärjestelmään sisältyvä jälkikäteinen kustannusten tarkistus olla täysimääräinen, vai olisiko hyvinvointialueilla mahdollista olla kustannusten tarkistuksessa tulevaisuudessa jonkinlainen omavastuu- tai omarahoitusosuus.

Valtion aluehallinnon kehittämisessä tulevalla vaalikaudella lähtökohtana on syytä edelleen pitää virastojen monialaisuutta, jotta voidaan varmistaa palvelujen laatu ja ihmiskeskeisyys hallinnonalakohtaisten ratkaisujen sijaan. Valtion aluehallinnon virastojen yhdistämistä tulee vakavasti harkita.

Viime vuosien merkittävät toimintaympäristön muutokset korostavat tarvetta tunnistaa systemaattisesti riskejä hallinnon kaikilla tasoilla. Turvallisuustilanne on muuttunut ja elintärkeän infrastruktuurin kuten sähkö- ja vesihuollon toimivuus on turvattava kaikissa oloissa. Turvallisuuden ja varautumisen rooli korostuu myös kuntien ja hyvinvointialueiden kohdalla. Valtion virastovarautumisen ohjelma on syytä käynnistää.

Suomalaisten osuus EU:n toimielinten henkilöstöstä vähenee nopeasti eläköitymisten johdosta. EU:n toimielinten ja virastojen palveluksessa olevan henkilöstön maantieteellinen tasapaino on tärkeä asia koko unionin etuja huomioivan politiikan ja unionin legitimitetin kannalta. EU-vaikuttamiseen kuuluu myös sen varmistaminen, että toimielimissä työskentelee tasapainoisesti eri jäsenmaista tulevaa henkilöstöä. Suomalaisten hakijamäärä ja läpäisyaste EU:n virkamieskilpailuissa ovat liian matalia. On vahvistettava kansallisia toimia suomalaisten EU-rekrytoitumisen edistämiseksi mm. rakentamalla systemaattinen valmennusohjelmakokonaisuus tukemaan EU-urille hakeutumista.

5.3 Julkisen hallinnon ja palveluiden kustannusvaikuttavuus

Kun parannetaan julkisen hallinnon ja palveluiden kustannusvaikuttavuutta, vahvistetaan samalla julkista taloutta. Mahdollisuuksia tarjoaa julkisen sektorin toiminnan tehostaminen niin, että samalla panoksella saadaan nykyistä enemmän tuotosta. Se voidaan kanavoida julkisen talouden säästöiksi. Julkisten palvelujen laadusta ja saavutettavuudesta sekä kansalaisten luottamuksesta on samalla huolehdittava. Uudistamismahdollisuuksia tarjoavat esimerkiksi digitaaliset palvelukanavat ja viranomaisyhteistyön syventäminen.

Julkisen hallinnon ja palveluiden kustannusvaikuttavuutta on pyritty parantamaan esimerkiksi erilaisissa digitalisaatiohankkeissa ja terveydenhuollossa [26]. Käytännössä näistä hankkeista syntyvien tehokkuushyötyjen kääntäminen säästöiksi julkisissa menoissa on osoittautunut ongelmalliseksi. Tehokkuushyötyjä ja kustannussäästöjä on jatkossa kyettävä ohjaamaan säästöiksi julkisten menojen kokonaisuudessa.

Julkisen hallinnon ja palveluiden on toimittava entistä yhtenäisemmin, jotta voidaan tehostaa toimintaa ja parantaa laatua resurssirajoitteet huomioiden. Julkisen talouden vahvistamisen näkökulmasta myös julkisen hallinnon ja palvelujen laadun parantamisessa on edettävä tarkasti vaikuttavimmat toimet valiten. Toimintaa ja sen ohjausta tulee uudistaa niin, että työskennellään yli sisäisten rakenteiden ja rajojen aiempaa sujuvammin sekä yhtenäisemmin. Tämä edellyttää määrätietoista muutosjohtamista toimintakulttuurin uudistamiseksi ja toimeenpanemiseksi. Päätöksenteossa on syytä hyödyntää systemaattisemmin julkisen hallinnon tietovarantoja esimerkiksi ohjaus- ja johtamisjärjestelmien kautta.

Yhtenäisyyttä voidaan edistää monin tavoin. Esimerkiksi:

- lisätään poikkihallinnollista valmistelua
- ohjataan yhtenäisempien toimintatapojen käyttöönottoon
- rakennetaan aiempaa yhtenäisemmin asiointia digitaalisten ja fyysisten palveluiden kohdalla. Siirtymällä viranomaiskohtaisista käyntiasiointipisteistä julkisen hallinnon yhteisiin asiakaspalvelupisteisiin pystytään vastaamaan palvelutarpeisiin paremmin.

Konsernitasoisella, tuottavuutta tavoittelevalla muutosjohtamisella mahdollistetaan digitalisoitavan valtionavustustoiminnan tuloksellisuutta ja siihen liittyvän vaikuttavuuden lisääntymistä. Valtionavustustoimintaa tulee ohjata julkisen hallinnon strategian, tietopolitiikan ja julkisen talouden yhteisten kestävyystavoitteiden mukaisesti. Valtionavustustoiminnan kehittäminen tietojohdamisen periaatteita toteuttavaksi sekä siihen liittyvän osaamisen lisääminen parantaa avustusten kohdentamista. Päätöksenteossa tarvittavan tiedon järjestelmällistä hyödyntämistä tulee vahvistaa. Yhdenmukainen, läpinäkyvä ja vaikuttava valtionavustustoiminta edistää vaikutustiedon saatavuutta sekä määrätietoista ja punnitsevaa taloudenpitoa. **[27]**.

Jotta voidaan parantaa julkisen hallinnon toimitilojen kustannusvaikuttavuutta, on olemassa selkeä tarve koko julkisen hallinnon kattavalle tilaohjelmalle **[28]** ja julkisten palvelujen palveluverkon **[29]** kehittämiselle. Digitaalisuuden ensisijaisuus ja palveluverkon kokoaminen yhteisiin pisteisiin on perusteltua niin julkisten asiointipalvelujen saatavuuden kuin tehokkuudenkin näkökulmasta työelämän murros huomioiden. Valtion toimitiloissa tavoitteena tulee olla, että vuoteen 2030 mennessä toimistotilatehokkuus paranee 45 % ja 25 % valtion henkilöstöstä työskentelee yhteiskäyttötiloissa. Vastaavia tavoitteita on pyrittävä edistämään myös kuntien ja hyvinvointialueiden toimitiloissa huomioiden kuitenkin se, että tiloja ja palveluverkkoa koskeva päätöksenteko on kuntien ja hyvinvointialueiden itsehallinnon ydintä. Näin ollen valtion mahdollisuudet vaikuttaa niihin ovat rajalliset.

Julkisten palvelujen käyntiasiointimäärät vähenevät merkittävästi, joten palvelutarpeeseen perustuvan käyntiasiointiverkoston ylläpito on syytä turvata viranomaisten yhteistyönä. Kokoamalla julkisen hallinnon käyntiasiointi yhteisiin tiloihin pystytään tiivistämään palveluverkkoa, varmistamaan verkon kattavuus sekä laajentamaan pisteiden palvelutarjontaa asiakkaille huomioiden myös kansalaisten toiveet nykyistä pidemmistä aukioloajoista.

Suomessa käytetään julkisiin hankintoihin vuosittain 45 miljardia euroa. Tämän merkittävän verosumman käytössä on varmistettava koordinoitu yhteistyö ja yhteiset tavoitteet koko julkisella sektorilla **[30]**. Julkisten hankintojen kehittämiseen panostamalla vahvistetaan julkisen talouden kestävyttä ja varmistetaan laadukkaat palvelut kansalaisille. Julkisia hankintoja tulee kehittää siten, että varojen käytössä huomioidaan riittävä tietopohja, kustannusvaikuttavuus, digitalisaation tuomat mahdollisuudet, yhteiskunnalliset arvot, yhteisten kyvykkyyksien kehittäminen sekä markkinoiden toimivuus. Pelkästään markkinoiden toimivuutta kehittämällä julkisissa hankinnoissa on säästöpotentiaalia, jos kilpailutuksiin onnistutaan saamaan enemmän tarjouksia.

- Julkisessa hallinnossa on lisättävä avoimuutta, läpinäkyvyyttä ja osallisuutta. Näin vahvistetaan keskinäistä luottamusta, joka on keskeistä yhteiskunnan toimivuuden ja talouskasvun edellytysten kannalta.
- Hyvinvointialueiden toiminnan vakiinnuttaminen ja peruspalvelujen turvaaminen vaativat rauhallista ja vakaata toimintaympäristöä.
- Julkisen talouden kestävyden kannalta on välttämätöntä, että hyvinvointialueet kykenevät hillitsemään sote-palvelujen kustannusten kasvua ja että hyvinvointialueiden taloudenpito pysyy laskennallisen rahoitusmallin puitteissa. Rahoitusjärjestelmän ja talouden ohjausmallin toimivuus ja uskottavuus ovat tässä olennaisia.
- Hajanainen kuntarakenne ja kuntien eriytyminen aiheuttavat ongelmia julkisten palvelujen järjestämiselle ja rahoituksen riittävyydelle. Kuntien eriytymiskehitys kyseenalaistaa mahdollisuuden jatkaa yhtenäiskuntamalliin pohjautuvalla kuntapolitiikalla.
- Julkisten palveluiden laadusta on huolehdittava ja rakenteita on uudistettava siten, että säästöt ja hallinnon yhtenäisempi toiminta ovat mahdollisia.

6 Poikkihallinnollinen johtaminen on edellytys digitalisaation mahdollisuuksien lunastamiselle

6.1 Digitaalisen yhteiskunnan rakentaminen ja edellytysten luominen

Digitaalinen yhteiskunta ja datatalous palveluineen rakentuvat tietoon ja sen tehokkaan hyödyntämiseen. Parhaat hyödyt saavutetaan yhdistämällä dataa uusilla tavoilla ja analysoimalla sitä päätöksenteon ja palveluiden pohjaksi. Näin on syytä tehdä sekä julkisella että yksityisellä sektorilla. Digitalisoituva yhteiskunta tarvitsee yhä enemmän tietovarantoja käyttöönsä, ja julkisen sektorin on tuettava tätä kehitystä luomalla toimintoja, jotka keskittyvät julkisen sektorin tiedon koostamiseen ja analysointiin. Julkisen sektorin on saatava tarvittaessa nopeasti käyttöönsä tarkoituksenmukaisia analyysejä laajojen tietovarantojen pohjalta eri hallinnonalojen tueksi. Erityisesti talouspolitiikan näkökulmasta päätöksenteko vaatii laaja-alaista tiedon hyödyntämistä ja prosessointia. Julkisessa hallinnossa tulee edelleen vahvistaa osaamista, uudistaa toimintatapoja ja avata tietovarantoja laajempaan käyttöön.

Lainsäädäntö, joka vaikuttaa datan liikkuvuuteen ja käyttöön, on vasta muodostumassa. Sama koskee alustoja, palveluita ja eri toimijoiden rooleja. Tiedon tehokas, turvallinen, ja eettisesti kestävä hyödyntäminen edellyttää erilaisten yhteiskunnallisten sekä markkinoiden tarpeiden ja näkökulmien tunnistamista ja niihin liittyvän sääntelyn tarkoituksenmukaista kehittämistä. Jotta digitaalisia ratkaisuja voidaan hyödyntää laajasti talouskasvun vauhdittajina sekä julkisessa toiminnassa että markkinoilla, on tarkasteltava muuan muassa tietosuojalainsäädännön ja tiedon hyödyntämisen välistä jännitettä. Tiukka tietosuojasääntely tuo turvaa, mutta toisaalta heikentää tiedon käytettävyyttä julkisessa hallinnossa ja markkinoilla. On syytä tunnistaa, että tiukalla tietosuojasääntelyllä on hyötyjen lisäksi myös kustannuksia. Lainsäädäntöön ja teknologian kehittymiseen liittyvien seikkojen lisäksi niin sanottu pehmeä infrastruktuuri on yhä tärkeämmässä roolissa. Yhteisten toimintatapojen, osaamisen, luottamuksen, ja näihin liittyvien mekanismien luominen on tärkeä osa datatalouden toimintaa [31].

Myös rahoitusmarkkinoilla digitalisaatio etenee hyvin nopeasti tavalla, jossa uudet ja innovatiiviset tuotteet, palvelut ja toimintamallit palauttavat myös julkisen vallan sääntelyn ja valvonnan peruskysymysten äärelle. Nopea tekninen kehitys ja toimintojen ulkoistaminen

muuttavat rahoitusmarkkinoiden uhkien ja kriisien luonnetta, todennäköisyyksiä ja vaikutuksia tilanteessa, jossa Suomen turvallisuusympäristö on olennaisesti ja hyvin todennäköisesti pitkäaikaisesti muuttunut. Rahoitusjärjestelmän mahdollisimman vakaa toiminta ja yhteiskunnan toiminnan kannalta välttämättömien rahoitusmarkkinapalvelujen jatkuvuus on tämän vuoksi turvattava kaikissa olosuhteissa Suomessa sijaitsevin varajärjestelyin [32].

Maksamisen alueella sääntelyn tulisi varmistaa, että digitalisoituvassa maailmassa sekä kuluttajilla että yrityksillä on edelleen vähintäänkin kohtuullinen pääsy käypiin maksutapoihin. Tämä koskee niin käteisen kuin myös suunnitteilla olevan digitaalisen keskuspankkirahan saatavuutta ja käytettävyyttä. Kryptovarojen ja lohkoketjuteknologioiden käyttö puolestaan nostaa esiin sääntelyn peruskysymyksiä sijoittajansuojasta, markkinoiden vakaudesta sekä yksityisyyden ja läpinäkyvyyden välisestä jännitteestä. Myös uusien innovatiivisten liiketoimintamallien kohdalla lähtökohtana on syytä olla, että saman tyyppistä toimintaa säännellään samalla tavoin riippumatta palvelun tuottajasta, luonnollisesti suhteellisuusperiaate huomioiden [33].

6.2 Yhteistyö avainasemassa toimintakulttuurin muutoksen johtamisessa

Julkisen hallinnon uudistuminen ja tehostuminen digitalisaatiota ja dataa hyödyntämällä ei ole vain teknologiakysymys, vaan kyse on erityisesti toiminnan ja prosessien kehittämisestä ja toteuttamisesta uusista lähtökohdista. Se puolestaan edellyttää niin julkisella kuin yksityisellä sektorilla muutosjohtamista, toimintakulttuurin radikaalia uudistamista ja kokeilevaa lähestymistapaa [34]. Yhteinen tilannekuva ja visio ovat digitaalisessa, hallinto- ja sektorirajat ylittävässä muutoksessa ja kehityksessä entistä tärkeämpi johtamisen työkalu. Avainasemassa ovat sekä valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien välinen yhteistyö, että julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyö ja avoin vuoropuhelu, kun asetetaan tavoitteita ja viedään eteenpäin käytännön toimia.

Tehokkaasti toimiva julkinen hallinto vaatii toteutuakseen yli vaalikausien ulottuvia tavoitteita ja politiikkatoimia sekä investointeja julkisen sektorin digitalisaatioon. Kuntien ja hyvinvointialueiden digitalisaatio- ja tiedonhallintaosaamisen kehittäminen ovat keskeisessä asemassa koko Suomen digitalisaatiokehityksessä. Yhteinen tilannekuva ja kehittämisen suunta tarvitsevat digitalisaatiota ja datataloutta edistäviä poikkihallinnollisia ohjaus- ja seurantarakenteita. Esimerkkejä hyväksi arvioiduista toimintamalleista ovat digitalisaation, datatalouden ja julkisen hallinnon kehittämisen ministerityöryhmä, sen työtä tukeva digitoimisto, tilannekuvaa kokoava digisalkku sekä kehittämisen suunnan asettava digikompassi.

6.3 Ihmiskeskeiset digitaaliset julkiset palvelut

Julkisen hallinnon ja julkisten palvelujen ihmiskeskeisellä kehittämisellä pyritään varmistamaan hyvän hallinnon toteutuminen digitalisoituvassa yhteiskunnassa [35]. Samalla tavoitellaan julkisen palvelutuotannon kustannustehokkuuden lisäämistä mm. ennakoitavuuden, palveluiden hyvän kohdistumisen ja häiriökysynnän vähenemisen myötä. Tavoitteena on tuottaa sujuvampi, saumattomampi ja kokonaisvaltaisempi palvelukokemus palvelujen käyttäjille eri elämäntilanteissa ja elinkaaren eri vaiheissa. Tämä edellyttää lainsäädännön ja toimintakulttuurin tarkastelua ja tarvittaessa mahdollisten esteiden purkamista. Kehitystyötä on tarpeen tehdä valtion, hyvinvointialueiden ja kuntien ja yksityisen ja kolmannen sektorin yhteistyönä.

Digitalisaatio ja sen myötä uudet teknologiat, kuten automaation ja robotiikan ratkaisut, antavat mahdollisuuden kehittää palveluita niin, että mahdollisimman moni prosessi hoiuu automaattisesti. Sujuvat tiedon yhteentoimivuuden, jakamisen ja siirtämisen ratkaisut mahdollistavat hallinto- ja virastorajat ylittävät digitaaliset palvelut. Julkisten pilvipalvelujen laaja käyttö on ainoa uskottava mahdollisuus toteuttaa julkiset digitaaliset palvelut kustannustehokkaasti ja turvallisesti. On tärkeää tehdä mahdolliseksi julkisten pilvipalveluiden käyttö julkisen sektorin digitaalisten palveluiden ja niiden taustajärjestelmien toteutukseen. Tämä edellyttää lainsäädännön ja sen tulkintojen uudelleentarkastelua ja yksinkertaistamista.

Kun siirrytään kohti digitaalisia ja automaatiota hyödyntäviä julkisia palveluita, on pidettävä huolta siitä, että kaikki pysyvät kehityksessä mukana ja saavat tarvitsemiaan palveluita tarpeisiin ja kykyihin sopivalla tavalla. Tästä syystä on varmistettava jatkuvan digituen saatavuus valtakunnallisesti ja vahvistettava kansalaisten digitaitoja. Tärkeää on huomioida myös esimerkiksi esteettömyysvaatimukset palvelukehityksessä.

6.4 Digitaalinen turvallisuus vahvistaa luottamusta julkisiin digipalveluihin

Toimintaympäristön digitalisoituessa kohtaamme uusia turvallisuusuhkia ja luottamusta yhteiskunnassa haastetaan monin eri tavoin. Digitaalisten julkisten palvelujen kehittämisessä onkin huomioitava niiden turvallisuus. Kansalaisten, yritysten ja yhteisöjen tulee voida luottaa eettisesti kestäviin, avointa ja läpinäkyvää toimintaa tukeviin ja turvallisiin julkisen hallinnon palveluihin. Julkisen hallinnon tulee varautua näihin uhkiiin [36].

Luottamusta julkisiin digipalveluihin vahvistetaan informaatioturvallisuutta parantavilla pehmeän infrastruktuurin, eli digitaalisiin palveluihin ja järjestelmiin liittyvien

instituutioiden, palvelujen, standardien ja sopimusten resilienssiä edistävillä toimilla. Esimerkiksi julkisten digipalveluiden turvallisuuden tilanne- ja ennakointitiedon tuotantoa ja hyödyntämistä tulee edistää. Lisäksi tulee vahvistaa strategista digiriskien hallintaa, sekä julkisten digipalveluiden vaatimustenmukaisuusarviointien ja teknisen valvonnan menetelmiä. Myös tietojen saatavuutta, yhteentoimivuutta ja liikkumista eri toimijoiden välillä pitää parantaa, jotta voidaan torjua uhkaa julkisten digipalveluiden tietoturvaloukkauksista. Suomi on osa eurooppalaista kokonaisuutta myös digitaalisessa turvallisuudessa. Teknologian varjopuolia koskeissa pohdinnoissa Suomen täytyy olla aktiivinen toimija, vaikuttaa säädösvalmisteluun ja tehdä aktiivisesti yhteistyötä EU-tasolla.

Valtiolla, alueilla ja kunnilla on keskeinen rooli yhteiskunnan varautumisessa ja huoltovarmuudessa. Julkisen hallinnon tulee kyetä ennakoimaan pitkäjänteisesti myös digitaaliseen ja kyberturvallisuuteen liittyviä ratkaisuja. Digitaalinen kokonaisturvallisuus edellyttää, että toimintavarma ja häiriöitä sietävä viestintäinfrastruktuuri on saatavilla kansalaisille ja viranomaisille. Kyberturvallisuus tulee ottaa paremmin huomioon kriittisten toimijoiden riskienhallinnassa ja varautumissuunnitelmissa. Lisäksi valtion yhteisten ICT-palvelujen sekä hyvinvointialueiden ja kuntien digitaalista turvallisuutta on parannettava.

Investointeja digitaaliseen infrastruktuuriin tehdään jo merkittävästi, ja niin sanottu kova digitaalinen infrastruktuuri, kuten tietoverkot, on Suomessa hyvällä mallilla. Suomen tulee kuitenkin panostaa vielä vahvemmin pehmeään digitaaliseen infrastruktuuriin (kuten digitaalinen identiteetti, reaaliaikatalouden ratkaisut yms.), jotta digitaalinen infrastruktuuri olisi laajasti eri alojen ja sovellusten saatavilla ja myös EU:n tavoittelemat digitaaliset sisämarkkinat toteutuvat.

6.5 Digitalisaatio julkisen talouden kestävyden tukena

Julkisten palveluiden digitalisoinnin tarkoituksena on korvata kalliimpia ja hitaampia toimintatapoja digitaalisilla toimintatavoilla. Valtionhallinnon on etsittävä ja hyödynnettävä aktiivisesti kustannussäästöjä ja tehokkaampia palveluita tuottavia digitaalisia ratkaisuja. Osaltaan tällä voidaan myös tukea talouskasvua. Digitalisointi itsessään aiheuttaa kuitenkin investointi- ja ylläpitokustannuksia, mutta voi myös säästää kustannuksia, jos tehokkaampi tuottavuus saa aikaan säästöjä kokonaismenoissa. Tämä voi tarkoittaa esimerkiksi joidenkin työtehtävien vähenemistä ja sitä kautta pienempää henkilöstömäärää. Tällainen automatisointi on käytännössä lähes ainoa digitalisaation muoto, joka saa aikaan konkreettista hallinnon kustannusten säästöä pidemmällä aikavälillä.

On huomioitava, että digitalisaatioon liittyy myös selkeää epätarkoituksenmukaista kustannusten kasvua, joka on seurausta esimerkiksi toteutettavien investointien hajanaisuudesta. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi valtion virastojen ICT:n liian itsenäinen

kehittäminen sekä käynnistyvien hyvinvointialueiden ICT-ratkaisujen päällekkäisyys. Uudet teknologiat, kuten pilvipalvelut, tekoäly ja ohjelmistorobotiikka mahdollistavat julkisen sektorin ICT-palveluiden toteuttamisen uudella tavalla. Uusia teknologioita ja toimintamalleja on hyödynnettävä aktiivisesti kustannusten hillitsemiseksi.

Digitalisointi on kasvattanut tasaisesti ICT-kustannuksia. Kustannusten kasvu johtaa tarpeeseen tehdä valintoja ja etsiä olemassa olevista tietojärjestelmistä tehostamishyötyjä. Tässä onnistuminen edellyttää rakenteellisia uudistuksia ja strategisempaa hankintatointia, mikä edellyttää julkisen hallinnon digitalisaation poikkihallinnollista johtamista ja kokonaiskuvan hallintaa. Lisäksi priorisoimalla hankkeita sekä etsimällä yhteiskäyttöpotentiaalia voidaan päästä nykyistä kustannustehokkaampiin ICT-toteutuksiin ja säästää ICT-investointien ja ylläpidon kustannuksissa **[37]**.

- Digitalisaation täysimittainen hyödyntäminen edellyttää poikkihallinnollista johtamista, mikä vahvistaa myös digitalisaation edelläkävijyyttä.
- Julkisen hallinnon digitalisaatio edellyttää yhteentoimivuutta edistäviä uudistuksia. Hyödyt saadaan automaatiosta.
- Ihmiskeskeisellä palvelukehittämisellä luodaan sujuvia, automaattisia digitaalisia palveluita, joilla varmistetaan hyvän hallinnon toteutuminen.
- Huoltovarmuuden parantamiseksi tarvitaan kyberturvallisuuden vahvistamista.
- Tiukka tietosuojalainsäädäntö voi vaikeuttaa markkinoiden ja viranomaisten toimintaa.

7 Vihreässä siirtymässä onnistuminen vaatii talouspoliittista osaamista

7.1 Talouspoliittisella päätöksenteolla voidaan vaikuttaa vihreän siirtymän kustannuksiin

Ilmastonmuutoksen ja luontokadon torjumiseksi maailmantalouden rakenteet on uudistettava nopeasti ympäristön kannalta kestävämmiksi, eli on toteutettava vihreä siirtymä. Torjunta on tehokkainta, kun se perustuu maailmanlaajuiselle yhteistyölle, kestävä kasvun edellytysten turvaamiselle ja markkinatalouden mekanismien hyödyntämiselle [38]. Tässä työssä talouspolitiikan välineillä on keskeinen rooli.

Ilmastopoliitiikan ja talouspolitiikan kytkösten hahmottaminen edellyttää ymmärrystä taloudellisia valintoja ohjaavista tekijöistä ja valintojen seurauksista. Ongelma on, että tuotannosta ja toiminnasta aiheutuu haitallisia sivuvaikutuksia, jotka eivät sisälly tuotannon kustannuksiin ja hyödykkeiden hintoihin. Lisäksi haitat koituvat pitkälti tuleville sukupolville. Nopea muutos on välttämätön, mutta se uhkaa aiheuttaa siirtymävaiheessa kustannuksia sekä yksityiselle sektorille että julkiselle taloudelle.

Vihreän siirtymän ohjauskeinoilla on keskeinen merkitys siirtymästä aiheutuvien taloudellisten kustannusten kannalta [39]. Taloudellista näkökulmaa tulisikin kytkeä nykyistä vahvemmin ilmastopoliittiseen päätöksentekoon esimerkiksi tuomalla valtiovarainministeri ilmastopoliitikasta vastaavan ministerityöryhmän jäseneksi.

Ilmastopoliitikka on vahvasti kansainvälinen asia, ja Suomessa sen suunta määräytyy pitkälti EU-tason päätösten mukaisesti. Komission kesällä 2021 ehdottama 55-valmiuspaketti kiristää EU:n Suomelle asettamia päästövähennystavoitteita, ja sen tavoitteiden saavuttamiseen liittyy myös riskejä. Esimerkiksi 2030 maankäyttösektorin EU-veloitteen täyttämisen ja 2035 hiilineutraalisuustavoitteen saavuttamisen kannalta Suomen maankäyttösektorin nettonielun merkittävä vuosivaihtelu muodostaa huomattavan riskin.

7.2 Kustannustehokkaat ratkaisut avainasemassa vihreässä siirtymässä

Vihreän siirtymän ohjaamisessa tärkeitä ovat selkeät tavoitteet, politiikan johdonmukaisuus ja ennakoitavuus. Yksittäisten näkökulmien painottamista kokonaisuuden kustannuksella sekä päällekkäistä ohjausta tulee välttää. Lisäksi ohjaustoimia on syytä koordinoita kansainvälisesti niin, että haitallisia vaikutuksia, kuten päästöjä, vähennetään ensisijaisesti siellä, missä se on edullisinta.

Ilmastopäästöjen vähentämisessä kustannustehokkaita ohjauskeinoja ovat tuotannon päästöjä hinnoittelevat välineet, kuten päästökauppa ja verot **[40]**. Päästöjen hinnoittelun rinnalla voidaan käyttää vähäpäästöisen teknologian kehittämiseen ja käyttöönottoon suunnattuja tukia. Näitä tukia tulisi kuitenkin hyödyntää lähinnä silloin, kun niiden käytöstä seuraa positiivisia ulkoisvaikutuksia eli hyötyjä myös muille kuin tuen saajalle. Erilaiset tuet saattavat joskus tällaisia sisältää, mutta ne tulevat todennäköisesti taloudelle kalliimmaksi, kuin haittojen verotuksen kautta tapahtuva ohjaus. Päästöjä on syytä säädellä suoraan tilanteissa, joissa päästöhaitta on huomattava ja tehokkaampia ohjauskeinoja ei ole käytettävissä.

Sirpalemaisena tuki- ja investointipolitiikan sijaan Suomessa pitäisi pyrkiä kasvattamaan teknologianeutraaleiden ja kustannustehokkaiden välineiden roolia **[41]**. Esimerkiksi uusiutuvien polttoaineiden jakeluvaihtoehtoja tai niiden toteuttamatta jättämisestä aiheutuvia sakkomaksoja olisi peruteltava alentaa ja korvata liikenne- ja lämmityspolttoaineverojen korotuksilla sekä muilla tehokkaammilla päästövähennyskeinoilla. Kiinteän biomassan verottomuus yhdessä EU:n päästöoikeuden kohonneen hinnan ohjaa tällä hetkellä voimakkaasti biomassan energiakäyttöön, mikä voi olla ongelmallista niin kotimaisten hiilinielujen kuin päästökaupan sisäisen hiilivuodon kannalta. Kiinteän biomassan veroratkaisujen yhdenmukaisuutta ilmasto- ja ympäristötavoitteiden suhteen tulisi arvioida.

Kustannustehokkaan ilmastopolitiikan keinoihin lukeutuu informaatio-ohjaus, josta EU:n kestävä rahoituksen hankkeet muodostavat esimerkin. Rahavirtojen ohjaamista ilmastotavoitteiden edellyttämään vihreään siirtymään on edistetty muun muassa lisäämällä ja luomalla yhteismitallista tiedonsaantia yritysiltä niitä koskevista kestävyysnäkökulmista, edistämällä ilmastomuutokseen liittyvien riskien tunnistamista sekä vähentämällä viherpesun eli näennäisen ympäristöystävällisyyden mahdollisuutta. EU on ollut asiassa edelläkävijä, mutta on selvää, että päästöjen hinnoittelun kansainvälisen koordinaatiolle on tarvetta myös rahoitusmarkkinasääntelyn näkökulmasta. Jos tässä epäonnistutaan, luodaan suuri määrä sääntelyä ilman tosiasiallista vaikuttavuutta ilmastomuutoksen hillinnän kannalta.

Hiilinielut ovat tärkeä osa ilmastopolitiikkaa, ja niistä on pidettävä huolta ilmastotavoitteisiin pääsemiseksi. Suomen maankäyttösektorin muututtua vuonna 2021 ensimmäistä kertaa merkittävästä nettonielusta päästölähteeksi on korkea riski, että maankäyttösektorin EU-velvoitteisiin ei päästä nykytoimin ja vuoden 2035 hiilineutraalisuustavoite jää saavuttamatta. Päästöjä ja nieluja hinnoittelevien ohjauskeinojen käytön edellytyksiä nielupolitiikassa tulee tämän takia selvittää pikaisesti.

7.3 Luontokato edellyttää räätälöityjä ratkaisuja

Talouden näkökulmasta luontoa ja sen monimuotoisuutta voidaan ajatella yhtenä tärkeänä pääoman muotona. Tuhotessamme luonnon monimuotoisuutta kulutamme samalla merkittäväällä tavalla luontopääomaa [42]. Nyt käytämme luontopääomaa nopeammin kuin se ehtii uusiutua.

Luonnon monimuotoisuuden säilyttämiseksi ja luontokadon torjumiseksi ei ole yksinkertaisia käsitteitä tai mittareita. Lukuisat luontokatoon liittyvät ongelmat tulisikin ratkaista tapauskohtaisilla, kustannustehokkailla keinoilla paikalliset olosuhteet huomioiden. Luontokadon torjunnassa tarvitaankin todennäköisesti monipuolisempaa taloudellisten ohjauskeinojen valikoimaa kuin ilmastopolitiikassa.

- Vihreä siirtymä on syytä toteuttaa nopeasti.
- On tärkeää, että vihreän siirtymän aikaansaamisessa käytetään kustannustehokkaita ohjauskeinoja, joilla saavutetaan siirtymän tavoitteet ja samalla tuetaan taloudellista hyvinvointia.
- Valtiovarainministerin olisi syytä olla ilmastopolitiikasta vastaavan ministeriryhmän jäsen

8 Euroopan unionin integraatio jatkaa syvenemistä

8.1 Mitä Suomi haluaa tulevaisuuden Euroopan unionilta?

EU:n kasvava rooli näkyy Suomen taloudessa laajasti. Toisiaan seuranneet kriisit ja niiden vaikutukset yksittäisiin jäsenvaltioihin ovat kasvattaneet painetta rahoitusmarkkinoiden kautta tapahtuvasta riskien jakamisesta kohti laajempaa poliittistaloudellista unionia.

Korona-aikana sovitut uudet välineet, erityisesti elpymis- ja palautumistukiväline (RRF), olivat osoitus ennennäkemättömästä solidaarisuudesta EU-jäsenmaiden välillä. Venäjän hyökkäyssota Ukrainassa on vahvistanut jäsenvaltioiden yhtenäisyyttä edelleen. Tämä on näkynyt erityisesti vahvassa yksimielisyydessä Venäjän pakotteista sovittaessa sekä keskusteluissa puolustusyhteistyön syventämisestä.

Sota on entisestään kiihdyttänyt rahoitusmarkkinakriisin jälkeen alkanutta suurten talousalueiden ja maiden välistä kilpailua strategisesti tärkeillä aloilla sekä raaka-aineissa. Tämä näkyy EU:ssa pyrkimyksenä vahvistaa strategista autonomiaa tärkeillä toimialoilla kuten rahoitusjärjestelmässä sekä raaka-aineissa. Erityisesti energian strateginen rooli on nousut keskustelun keskiöön.

Eroavuuksia näkemyksissä on tasoittanut myös kaikkien jäsenmaiden tarve vihreän siirtymän ja digitalisaation edistämiseen sekä Venäjä-riippuvuuden vähentämiseen. Suuret investointitarpeet on tunnistettu jokaisessa jäsenmaassa.

Tarve integraation syventämiselle yhteisten suurien ongelmien ratkaisussa on ilmeinen. On selvää, että integraatio syvenee, mikäli EU välttää rivejä repivimmät talouspoliittiset erimielisyydet. Integraation edetessä on syytä varmistaa, että EU:n identiteettiin ja demokraattiseen tilivelvollisuuteen liittyvät haasteet kyetään ratkaisemaan. Euroopan unionin kasvava merkitys edellyttää Suomelta kykyä olla mukana rakentamassa tulevaa kehitystä ja myötävaikuttaa Suomen kannalta turvallisuutta ja kriisinsietokykyä parantavien aloitteiden toteutumiseen.

8.2 Onko talouspolitiikan koordinaation syventäminen ratkaisu yhteisille suurille ongelmille?

Koronakriisin seurauksena EU on luonut täysin uudenlaisia välineitä ja ottanut merkittävässä määrin yhteistä velkaa. Uudet välineet vastaavat pitkälti niitä, joita talous- ja rahoituksen valmiiksi saattamiseksi oli jo ennen kriisiä eräiden jäsenmaiden toimesta pyritty saamaan aikaiseksi, kuten väline jäsenmaiden rakenneuudistusten ja investointien vauhdittamiseksi.

Koronakriisin aikana käyttöön otetut välineet kytkeytyvät sodan alettua entistä tiiviimmin keskusteluun EU:n talouspolitiikan koordinaatiokehikon uudistamisesta. Keskusteluissa on jo vuosien ajan eräiden jäsenmaiden puolelta esitetty tarve osana finanssipoliittista kehikkoa rakentaa yhteistä suhdanteita tasaavaa finanssipoliittista kapasiteettia. Yhteinen suhdanteita tasaava kapasiteetti vähentäisi kansallisten päättäjien vastuuta ja kannustimia varmistaa julkisen talouden kestävyys yli suhdanteiden. Yhteinen valuutta kansallisvaltioiden kesken edellyttää sellaista kansallista talouspolitiikkaa, joka ylläpitää velkakestävyyttä. Näin ollen vastuun julkisen taloudesta tulee edelleen olla kansallisilla päättäjillä.

Suhdanteita tasaavan finanssipoliittisen kapasiteetin sijaan Euroopan unionin roolia voitaisiin kasvattaa investoinneissa ja sellaisessa toiminnassa, josta syntyy positiivisia ulkoisvaikutuksia muille EU-maille. Esimerkiksi EU:n turvallisuus uudessa geopoliittisessa ympäristössä vaatii lisäpanostuksia. Suomen näkökulmasta pitkän itärajan puolustus tuottaa hyötyä myös muille EU:n jäsenvaltioille. Myös vihreän siirtymän nopeuttamisen tarve on edelleen kasvanut Ukrainan sodan seurauksena.

On kuitenkin huomioitava, että jäsenvaltioiden kyky toteuttaa – yhdessä tai erikseen – julkisia investointeja ja viedä läpi rakenneuudistuksia on rajallinen. Uusiutuvan energian ja uuden teknologian investoinneissa on syytä painottaa yksityisen sektorin roolia sen varmistamiseksi, että investoinnit tuottavat tehokkaimmat ratkaisut niin taloudellisesti kuin teknologisesti.

8.3 Miten velkakestävyys vahvistaminen EU:ssa saavutetaan inflaatiopaineiden ja investointitarpeiden kasvaessa?

Venäjän hyökkäyssodan seurauksena energian hintojen nousu on kiihtynyt samalla, kun koronakriisin sulkujen purkautuminen on kasvattanut kysyntäpainetta. Inflaation kiihtyminen on pakottanut keskuspankit nostamaan ohjaukorkojaan taistellessaan kasvavia inflaatio-odotuksia vastaan. Tämä tarkoittaa aiempaa korkeampaa korkotasoa.

Kiristyvät rahoitusolot ovat merkinneet myös valtionlainojen korkojen nousua ja siten valtiolainojen jälkimarkkina-arvojen laskua. Samalla markkinoiden huomio on kääntynyt jälleen valtioiden velkakestävyteen.

Velalla rahoitettava elvyttävä politiikka houkuttaa kuitenkin monia jäsenvaltioita nousevan energian hinnan heikentäessä kansalaisten ostovoimaa. Jäsenvaltioiden kilpailu tukipaketeillaan lisää jännitteitä valtioiden välillä. Samalla se heikentää valtioiden velkakestävyttä. Lisäksi toinen toistaan suuremmat tukipaketit vääristävät kilpailuympäristöä ja kiihdyttävät inflaatiota. Muuttuneessa korkoympäristössä rahoitusolosuhteiden kiristyessä velalla rahoitettavat laaja-alaiset elvytysohjelmat voidaan haastaa nopeasti markkinoilla.

Tilanne edellyttää huolella harkittua finanssipoliittista viritystä ja tarkkaa yhteensovittamista rahapolitiikan kanssa inflaatiopaineiden jatkuessa. Talouden rakenteita uudistavat panostukset, jotka vahvistavat kasvupotentiaalia ja vakauttavat toimintaympäristöä ovat perusteltuja. Tällaisia ovat muun muassa energiakriisin selättämiseksi tehtävät investoinnit. Ukrainan tukeminen sodassa ja jälleenrakentaminen sodan jälkeen vakauttavat turvallisuuksympäristöä Euroopassa ja ovat näin myös Suomen edun mukaisia.

Velkakestävyteen vaikuttaa myös rahoitusmarkkinoiden vakaus, sillä monessa EU-jäsenvaltiossa pankkikriiseissä maksajaksi on aikaisemmin päätyneet veronmaksaja. Pankkiunionin loppuunsaattamiseksi käytävien neuvottelujen ratkaisujen löytämisestä ovat viivästyttäneet jäsenvaltioiden väliset erimielisyydet pankkikriisien hallinnassa sovellettavista periaatteista. Yhteisen talletussuojan perustaminen on osoittautunut kiistanalaiseksi siihen liittyvän mahdollisen implisiittisen finanssipoliittisen yhteisvastuun vuoksi. Suomi onkin kannattanut pankkikriisien ratkaisumallina laajaa ja tehokasta sijoittajavastuuta finanssipoliittisten riskien minimoimiseksi sekä pääomamarkkinaunionin syventämistä tehokkaan ja läpinäkyvän pääomamarkkinan luomiseksi.

EU:n kunnianhimoista investointiagenda ei voida toteuttaa yksin julkisin panostuksin. Syvät ja tehokkaat EU:n laajuiset pääomamarkkinat ovat kynnyskysymys EU:n suurten investointien onnistumisessa energiasiirtymästä digitalisaatioon, sillä parhaiden teknologioiden löytäminen edellyttää merkittävää yksityisen sektorin panostusta.

- Venäjän hyökkäyssota on lähentänyt EU-maita ja korostanut entisestään vihreän siirtymän ja strategisen infrastruktuurin tärkeyttä.
- Talouspolitiikan koordinaatiota voidaan parantaa finanssipolitiikan sääntöjä yksinkertaistamalla, mutta finanssipoliittinen suhdanteiden tasaus on jäsenvaltioiden vastuulla.
- Rahoitusolosuhteiden kiristyessä markkinat reagoivat nopeasti hallitusten politiikkaratkaisuihin. Velkakestävyys on keskeinen tavoite kaikille jäsenmaille.

9 Lähteenä käytetyt valtiovarainministeriön taustamuistiot

[1]	"Työttömyysturvan kehittäminen".
[2]	"Työkykyprosessi ja työllisyyden sekä sosiaalisen kestävyiden vahvistaminen".
[3]	"Arvonlisän kasvun lähteet - työllisyys ja työmarkkinat".
[4]	"Työperäinen maahanmuutto".
[5]	"Eläkejärjestelmän vakaus ja sosiaalinen kestävyys".
[6]	"Arvonlisän kasvun lähteet - tuottavuus ja innovaatiot".
[7]	"Korkeakoulujen rahoitus ja lukukausimaksut".
[8]	"Kotitalouksien velkaantuminen, pankkisektorin resilienssi ja makrovakaupolitiikka".
[9]	"Rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisen prioriteetit".
[10]	"Julkisen talouden kestävyysvaje".
[11]	"Korkoympäristön muutos ja julkisen velan kustannukset".
[12]	"Talouspolitiikan mitoitus kuluvalle vuosikymmenellä".
[13]	"Valtion ehdollisten vastuiden riskienhallinnan kehittäminen".
[14]	"EU:n talouspolitiikan kehittäminen".
[15]	"Tarkoituksenmukainen ja tuloksellinen EU-budjetti yhtenäisen ja taloudellisesti kestävä unionin tukena".
[16]	"Verotus osana kestävä julkista taloutta".
[17]	"Yritysverotuksen ajankohtaiset asiat".
[18]	"Luottamuksen vahvistaminen hallintoon ja yhteiskunnassa".
[19]	"Julkinen johtaminen - vahvistetaan vastuuta yhteisestä tulevaisuudesta".
[20]	"Parempaa valmistautumista tulevaisuuteen - Valtion ennakoivan ohjauksen kehittäminen".
[21]	"Riskienhallinnasta tukea päätöksenteolle".
[22]	"Hyvinvointialueiden toiminnan ja talouden vakauttaminen".
[23]	"Kuntien tulevaisuus ja eriytymiskehityksen hallinta".
[24]	"Kuntien ja hyvinvointialueiden kestävyys ja ohjaus".
[25]	"Maakuntaveron edellytykset".
[26]	"Soten kustannusvaikuttavuus".

[27]	"Valtionavustustoiminnan vaikuttavuus- ja tuottavuushyötyjen varmistaminen".
[28]	"Tilaohjelma".
[29]	"Palvelu- ja toimitilaverkkouudistus 2030".
[30]	"Julkisten hankintojen vaikuttavuuden kehittäminen".
[31]	"Digitaalisen yhteiskunnan rakentaminen ja edellytysten luominen".
[32]	"Rahoitusmarkkinoiden varautuminen poikkeusoloihin ja vakaviin häiriötilanteisiin".
[33]	"Digitalisaatio ja maksaminen".
[34]	"Toimintakulttuurin muutoksen johtaminen ja digitalisaatio".
[35]	"Ihmiskesteisten digitaalisten julkisten palvelujen kehittäminen".
[36]	"Digitaalinen turvallisuus vahvistaa luottamusta julkisiin digipalveluihin".
[37]	"Valtion ja hyvinvointialueiden ICT:n mahdollistaman digitalisaation taloudellisesti kestävä kehityspolku".
[38]	"Ekologinen kestävyys, kestävä talouskasvu ja markkinoiden rooli".
[39]	"Hiilineutraaliustavoitteen vaikutus julkiseen talouteen".
[40]	"Ilmastopoliittika ja kustannustehokkaat toimet".
[41]	"Ilmastopoliitiikan kehittämistarpeet Suomessa".
[42]	"Luontokadon torjunta".

Virkamiespuheenvuoron lähteinä käytetyt taustamuistiot löytyvät osoitteesta vm.fi/virkamiespuheenvuoro.

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
FINANSMINISTERIET

VALTIOVARAINMINISTERIÖ
Snellmaninkatu 1 A
PL 28, 00023 VALTIONEUVOSTO
Puhelin 0295 160 01
vm.fi

ISSN 1797-9714 (pdf)
ISBN 978-952-367-205-5 (pdf)

Joulukuu 2022